

Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvät käytännöt

**Euroopan unionin
rahoittama**

NextGenerationEU

*Julkaisu on toteutettu osana Euroopan unionin
NextGenerationEU-ohjelman rahoittamaa LuoTo-hanketta.*

Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvät käytännöt

Uudenmaan liiton julkaisuja C 108 - 2025

ISBN 978-952-448-623-1

ISSN 2342-1363

Kirjoittaja: Salla Lahtinen

Ulkoasu: Anni Levonen

Julkaisija: Uudenmaan liitto

Helsinki 5/2025

Uudenmaan liitto // Nylands förbund

Helsinki-Uusimaa Regional Council

Esterinportti 2 B · 00240 Helsinki

+358 9 4767 411 · toimisto@uudenmaanliitto.fi · uudenmaanliitto.fi

Sisällys

1. Johdanto	4
2. Ympäristötyö kuntien kulttuuripalveluissa.....	5
2.1 Kunnat kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön tukena ja toimeenpanijana.....	6
2.2 Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyö	10
3. Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvät käytännöt.....	12
3.1 Kirjastot	14
3.2 Taide- ja kulttuurilaitokset.....	23
3.3 Kulttuuritalot ja kulttuurikeskukset	32
3.4 Taiteen perusopetus ja taideoppilaitokset	37
3.5 Yleinen kulttuuritoiminta	43
4. Ympäristötyön esikuvat	51
5. Johtopäätökset	53
Lähteet	58

1. Johdanto

Kuntien kulttuuripalveluissa tehdään monipuolista ympäristötyötä. Monet toimialan toimijat ovat yhä kiinnostuneempia sekä tuottamaan ympäristöteemoja käsittelevää sisältöä että vähentämään oman organisaation toiminnan vaikutusta ympäristöön. Neuvoja ja toimenpide-ehdotuksia ympäristötyön edistämiseen on tarjolla monissa paikoissa, kuten toimialan kestävyysverkostoissa, ympäristöjärjestelmien ja -sertifikaattien oppaissa sekä eri tahojen, kuten kuntien ja toimialan liittojen kestävyyttä käsittelevissä ohjelmissa. Mutta millaista kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyö on käytännössä? Miten muissa kuntien kulttuuripalveluissa edistetään kestävästä liikkumista, vältetään luonnonvarojen ylikulutusta tai tuetaan lajien moninaisuutta ja elinympäristöjen säilymistä?

Tietoa kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön tavoitteista ja toimista löytyy kuntien kulttuuripalveluiden verkkosivuilta, kuntien kestävyysuunnitelmista ja -seurantatiedoista sekä esimerkiksi toimialan kestävyys Hankkeiden tuloksista. Kokonaisuutena luomiseksi tähän selvitykseen on koottu yhteen kuntien omien tai kuntien tukemien kirjastojen, taide- ja kulttuurilaitosten, kulttuuritalojen ja -keskusten, taiteen perusopetuksen ja taideoppilaitosten sekä yleisen kulttuuritoiminnan ympäristötyön hyviä käytäntöjä. Kootut toimet ja toimintamallit liittyvät ilmastomuutoksen hillintään ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseen. Koska kuntien kulttuuripalveluiden toiminta on usein tiiviisti kytköksissä kuntaorganisaatioon ja kuntien ylläpitämään toimintaympäristöön, koonnissa on mukana myös kuntien muiden toimialojen, kuten kiinteistö- ja tilapalveluiden toteuttamia toimia.

Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvät käytännöt -koonti täydentää konkreettisilla esimerkeillä Luovien alojen ekologisen kestävyysmurroksen toimenpideohjelmassa esitettyjä toimenpide-ehdotuksia. Hyviä käytäntöjä voi hyödyntää kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön ideapankkina ja tukena ympäristötoimien viestinnässä. Selvitys voi myös osaltaan auttaa tunnistamaan kulttuuripalveluiden rooleja kuntien kestävyysuunnitelmissa ja -toimissa.

Selvitys perustuu julkisiin lähteisiin sekä keväällä 2025 toteutettuun valtakunnalliseen kyselyyn kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvistä käytännöistä ja esikuviin. Kyselyyn vastasi 46 kulttuuripalveluiden toimijaa yhteensä 51 kunnasta tai kaupungista.

LuoTo valtakunnallinen luovien alojen ekologista kestävyysmurrosta edistävä hanke. Hankkeessa julkaistu [Luovien alojen ekologisen kestävyysmurroksen](#)

[toimenpideohjelma](#) viitoittaa tietä kestävästä tulevaisuuden rakentamisesta. Hanketta koordinoi Uudenmaan liitto (2022–2025) ja sitä on ollut toteuttamassa MyStash, Taideyliopisto ja Aalto-yliopisto (2023) sekä Creasus ry (2023–2025). Hankkeen eri vaiheita on rahoittanut Uudenmaan liitto, ympäristöministeriö (2022–2023) ja Euroopan unioni, NextGeneration EU (2023–2025).

2. Ympäristötyö kuntien kulttuuripalveluissa

Kunnan kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jolla kunta edistää kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä sekä taide- ja kulttuurikasvatusta ja kulttuuriperintöä (Finlex 166/2019). Laki kuntien kulttuuritoiminnasta velvoittaa kuntia järjestämään kulttuuritoimintaa voimavarojensa ja paikallisten olosuhteiden mukaisesti. Lain puitteissa

kulttuuripalvelut ovat muodostuneet omanlaisikseen kaikissa Suomen 308 kunnassa tai kaupungissa – samoin kuin kulttuuripalveluihin liittyvä ympäristötyö. Tässä kappaleessa tarkastellaan kuntien roolia kuntien kulttuuripalveluiden kestäväyyden tukena ja toimeenpanijana, sekä kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön nykytilaa.

i

Kuntien kulttuuripalvelut

- 1. Kirjastot:** Kunnan yleinen kirjastotoimi sekä kunnan osuus muiden kuntien kanssa tai muulla tavoin järjestetystä yleisestä kirjastotoimesta.
- 2. Taide- ja kulttuurilaitokset:** Ammattimaiset museot, teatterit tai orkesterit, jotka ovat kunnallisia tai saavat kunnalta vuotuista avustusta. Museoita ovat esimerkiksi kulttuurihistorialliset museot, taidemuseot, erikoismuseot ja luonnontieteelliset museot. Teatteritoiminta sisältää esimerkiksi puhe- ja tanssiteatterin, sirkuksen sekä oopperan.
- 3. Kulttuuritalot ja kulttuurikeskukset:** Kunnan oma hallinnollinen yksikkö tai kunnalta vuotuista avustusta saavaa yksikkö, jolla on omaa kulttuuritoimintaa, kuten kunnalliset ja kunnan avustamat kulttuuritalot, konsertti- ja kongressitalot, lastenkulttuurikeskukset

sekä elokuvan, valokuvan ja tanssin alueelliset keskukset.

- 4. Taiteen perusopetus ja taideoppilaitokset:** Kunnan järjestämät tai kunnan avustamien yksityisten toimijoiden järjestämät musiikki- ja tanssiopistot, kuvataide- ja käsityökoulut, teatteri- ja sirkuskoulut sekä sanataide- ja arkkitehtuurikoulut.
- 5. Yleinen kulttuuritoiminta:** Yleisen kulttuuritoiminnan päätoiminta-alueita ovat kulttuuritapahtumien tuottaminen ja järjestäminen, avustustoiminta sekä kulttuuritoimen tai vastaavan hallinto. Näiden lisäksi yleinen kulttuuritoiminta voi sisältää muun muassa eri ryhmille suunnattua toimintaa sekä hanketoimintaa.

Jaottelu perustuu Kuntien kulttuuritoimintalukujen valossa -selvitykseen.

2.1 Kunnat kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötöiden tukena ja toimeenpanijana

Kuntien ympäristötyö perustuu lakiin sekä vapaaehtoiseen tavoitteisiin toimia lain vaatimaa tasoa kunnianhimoisemmin. Kuntien ympäristötyötä ohjaavat esimerkiksi kansallinen ilmasto-
laki (Finlex 423/2022), luonnonsuojelulaki (Finlex 9/2023), alueidenkäyttölaki (Finlex 132/1999), valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma, laki hiilen energiakäytön kieltämisestä (Finlex 416/2019), jätelaki (Finlex 646/2011) ja metsälaki (Finlex 1093/1996). Lisäksi kunnat, kuntien omistamat yhtiöt ja kuntayhtymät voivat osallistua vapaaehtoiseen sitoumuksiin kuten Kunta-alan energiatehokkuussopimus (KETS) ja erilaiset green deal sopimukset kuten Kiertotalouden green deal. Kunnan ympäristötöiden tavoitteet määritetään valtuustokausittain laadittavassa kunta- tai kaupunkistrategiassa, ja työn organisoituminen ja tarkemmat tavoitteet asetetaan monissa kunnissa ilmastosuunnitelmassa ja luonnon monimuotoisuuden tiekartassa.

Kuntien ympäristötöiden rooli kuntien kulttuuripalveluiden ympäristövaikutusten pienentämisessä on suuri, sillä kunta luo ja ylläpitää kulttuurin toimintaympäristöä: kuntien kulttuuripalveluita järjestetään usein kuntien hallinnoimissa tiloissa tai ympäristöissä, kulttuurin luokse kuljetaan kuntien ylläpitämiä katuja pitkin ja usein kunnallinen energiayhtiö tuottaa energian, jolla kulttuuripalvelut valaistaan ja lämmitetään. Kunnat osallistuvat usein myös paikallisen joukkoliikenteen palveluiden tarjoamiseen tai järjestämiseen, ja kunnalliset vesi- ja jätehuoltopalvelut puolestaan huolehtivat kulttuuripalveluissakin syntyvien materiaaalivirtojen kierroista. Kun kunnan ylläpitämä toimintaympäristö muuttuu

ilmaston ja luonnon kannalta kestävämmäksi, vähenevät samalla myös kulttuurin tuottamisen ja kuluttamisen ympäristövaikutukset.

Yhteiskuntarakenteisiin liittyvien ympäristövaikutusten lisäksi kunnat voivat tukea kuntien kulttuuripalveluiden ympäristöjohtamista ottamalla toimialan mukaan kunnan ilmasto- ja ympäristösuunnitelman laatimiseen ja toteuttamiseen. Kulttuuripalveluiden huomioiminen näkyy suunnitelmissa esimerkiksi toimialalle läheisten teemojen, kuten ympäristötietoisuuden ja kestävien elämäntapojen, sisällyttämisenä. Monille kulttuuripalveluille on jo ennestään tuttua tarttua ekologisuuden teemoihin ja toteuttaa ilmasto- ja luontotietoisuutta lisäävää sisältöä ja ympäristökasvatusta. Toisaalta kulttuuripalveluille allokoituilla toimilla on mahdollista laajentaa esimerkiksi kiertotalouden mukaisten toimintaperiaatteiden levittämistä. Ympäristökriteerien sisällyttäminen kulttuuriavustuksiin sekä

tapahtumajärjestäjien ohjeisiin taas voi olla keino yhä kokonaisvaltaisempaan kestävyysmurroksen edistämiseen ja kunnan ilmastotavoitteiden tunnettuuden kasvattamiseen.

Kulttuuritoimintalain mukaista ekologisen kestävyden edistämistä lisäksi myös tavoitteen vahvempi huomioiminen kuntien kulttuuri-ohjelmissa ja -strategioissa, joissa tällä hetkellä painottuvat lähinnä kestävä kehityksen sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus. Myös kunta- ja kaupunkistrategiat voivat olla paikka tunnistaa kulttuuripalveluiden rooli kuntien ympäristötyön edistäjänä. Vaikka kunnassa ei olisi erillistä ilmasto- ja ympäristösuunnitelmaa tai ekologista kestävyttä korostavaa kulttuuriohjelmaa, kuntastrategia voi tuoda poliittista ja operatiivista tukea kulttuuritoimintalain peruseriaatteiden, kuten kestävä kehityksen toteuttamiseen.

"Kuntien rooli kestävä toimintaympäristön rakentajana on keskeinen. Kunnat määrittävät ekologisesti kestävä toiminnan reunaehdot, paikallisen toimintakulttuurin kehityssuunnan sekä toimintojen edellytykset edettäessä kohti kestävämpää tulevaisuutta."¹

---

¹ Uudenmaan liitto. (2023). *Monimuotoiset luovat alat kestävyttä rakentamassa - Luovien alojen ekologisen kestävyysmurroksen toimenpideohjelma.* (J. Eskola; & K. Nuora, Toim.) Helsinki: Uudenmaan liitto.

Kuntien kulttuuri- palveluiden rooli kuntien ilmastosuunnitelmissa ja luonnon moni- muotoisuuden tiekartoissa – Case Uusimaa

Kuntien ilmastosuunnitelmat ja luonnon monimuotoisuuden tiekartat ovat poliittisella päätöksenteolla hyväksytyjä ja sitovia kuntien toimintaa ohjaavia suunnitelmia. Esimerkiksi ilmastosuunnitelmissa tarkastellaan tyypillisesti kuntien suurimpia päästölähteitä ja määritetään kunnan ilmastotavoite tai viitataan kuntastrategiassa asetettuun tavoitteeseen. Suunnitelmissa myös esitellään ilmastotyön teemat ja toimenpiteet. Osassa ohjelmissa kuvaillaan lisäksi esimerkiksi työn organisointi ja johtamisen malli, kuten työtä ohjaava työryhmä ja vuosikello.

Kuntien kirjasto- ja kulttuuripalvelut näkyvät ilmastosuunnitelmissa ja luonnon monimuotoisuuden tiekartoissa tyypillisesti toimenpiteiden toteuttajina tai osatoteuttajina, sekä työryhmien jäsenenä. Alla keväällä 2025 koottuja esimerkkejä Uudenmaan kaupunkien ja kuntien kestävyysuunnitelmista.

Askolan kunta: Ilmastosuunnitelma 2025–2029

Askolan kunnan ilmastosuunnitelman päästövähennystoimenpiteet on jaoteltu kuntaorganisaation vastuualueiden mukaisesti. Kulttuuri- ja kirjastopalveluille ja on osoitettu toimia esimerkiksi ilmastoyhteistyön tapahtumiin, luontopihoihin ja ympäristöaiheisten kirjallisuuden esittelyyn liittyen.

Espoon kaupunki: Hiilineutraali Espoo 2030 ja Luontoviisas Espoo -tiekartat

Kulttuuripalveluille on osoitettu toimenpiteitä ilmastoyhteistyössä ja -viestinnässä, erityisesti tapahtumiin ja kumppanuuksiin liittyen. Espoon kirjastot ovat kumppani Luontoviisas Espoo -viestinnässä ja -tapahtumissa.

Hyvinkää kaupunki: Hyvinkään ympäristöohjelma 2023–2027

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluille on osoitettu ohjelmassa rooli ympäristötietoisuuden edistäjänä ja vastuuta sivistystoimen kaikkien toimijoiden kestävä kehityksen verkostoitumisen syventämisessä. Ympäristötietoisuuden lisäämisen tavoitteisiin kuuluu myös ekologisen kestävyuden huomioiminen tapahtumajärjestämisessä.

Järvenpään kaupunki: Resurssiviisas Järvenpää -tiekartta

Yleisille kulttuuri- ja tapahtumapalveluille on osoitettu toimenpide resurssiviisaista tapahtumista ja kirjastopalveluille digitaalisista palveluista ja aineistoista. Kulttuuripalveluiden potentiaali kestävien elämäntapojen edistäjänä tunnustetaan.

Lapinjärven kunta: Ilmastosuunnitelma

Kirjasto- ja kulttuurijohtajalle on määritetty paikka ilmastotyön seurannan koordinoimista ja organisointia ohjaavassa ilmastotyöryhmässä.

Lohjan kaupunki: HINKU 2.0 -toimenpideohjelma

Yksi Hinku 2.0 -toimenpideohjelman teemoista on kestävä elämäntavat ja siihen liittyen yhteisöllisyyden ja ympäristökasvatuksen edistäminen. Lohjan kirjastot on haluttu sitouttaa kunnan Hinku-toimintaan. Kirjastolle on ideoitu toimia, kuten teemaviikkojen järjestäminen ja tiedon jakaminen arkipäivän valintojen ilmastovaikutuksista.

Nurmijärven kunta: Ilmastotyön toimenpidesuunnitelma

Kirjastopalveluille on annettu rooli ympäristökasvatuksessa, esimerkiksi ilmastoaiheisten teemapäivien, tapahtumien ja keskustelujen järjestäjänä. Lisäksi kirjasto- ja kulttuuripalveluita koskevat kaikkien toimialojen yhteiset toimet ekotukitoiminnan sekä kunnan irtaimiston kierrätykseen ja realisointiin liittyen.

Porvoon kaupunki: Ilmasto- ja ympäristöohjelma 2024–2027

Porvoossa toimia on osoitettu kulttuuri- ja kirjastopalveluille, musiikkiopistoille sekä matkailuun ja tapahtumille. Toimet liittyvät tapahtumien ja matkailun ilmastoystävällisyyden kehittämiseen sekä porvoolaisten yritysten ja asukkaiden toimintaedellytysten edistämiseen vihreässä siirtymässä.

Raaseporin kaupunki: Raaseporin Energia- ja ilmasto-ohjelma

Kulttuuripalvelut on otettu mukaan kaupungin jakamistalouden kehittämiseen. Jakamistaloutta edistetään Sivistystoimialan, Kulttuuripalveluiden ja Kaupunkikehityksen toimialojen yhteistyönä kirjastoissa, tapahtumissa, kulttuurituotannoissa sekä yhteistyössä asukkaiden ja yhteisöjen kanssa.

Vantaan kaupunki: Vantaan resurssiviisauden tiekartta

Kulttuuripalveluille on annettu rooli kolmessa tavoitteessa, jotka liittyvät liikkumistarpeen vähentämiseen, jakamistalouden edellytysten kehittämiseen sekä vantaalaisten kestävän elämäntavan ja ympäristövastuullisuuden kasvattamiseen ja tukemiseen. Vantaan ympäristövahti sisältää laajan joukon kulttuuripalveluiden toimia ja toimenpiteiden raportoinnin.

2.2 Kuntien kulttuuri- palveluiden ympäristötyö

Ympäristötyö on kulttuuritoimintalain (Finlex 166/2019) mukaan perustava osa kuntien kulttuuripalveluiden toteuttamista. Lain yhtenä lähtökohtana on kestävä kehitys, mikä tarkoittaa laaja-alaisesti sosiaalisen, taloudellisen että ekologisen kestävyys huomioinnon toteuttamista toiminnan järjestämisessä. Tällä hetkellä kestävä kehitys sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus ovat kuntien kulttuuripalveluiden arvoissa ja tavoitteissa hyvin edustettuna. Sen sijaan ekologinen kestävyys ei ole vielä samalla tavalla muodostunut kulttuuripalveluiden toimintaa määrittäväksi tekijäksi.

Kulttuuritoimintalain lisäksi kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyöhön vaikuttavat vahvasti kuntien ilmastotyö ja luonnon monimuotoisuutta säilyttävät ja lisäävät tavoitteet. Kulttuuripalvelut, osana luovia aloja, ovat yhteydessä alalla voimistuvaan ekologista kestävyysmurrosta edistävään liikehdintään ja inspiroituvat sekä kotimaisten että kansainvälisten toimijoiden työstä. Myös kulttuuripalveluissa työskentelevien yksilöiden ja yhteisöjen tietoisuuden kasvaminen ilmastomuutoksen ja luontokadon etenemisestä vaikuttaa toimeliaisuuden kasvuun. Omassa työssä ja työpaikalla halutaan tehdä oma osa yhteiseksi hyväksi.

Kuntien kulttuuripalvelut edustavat monipuolisesti eri luovien alojen sektoreita. Näin ollen kulttuuripalvelut myös jakavat tyypilliset luovien alojen ekologisen kestävyys haasteet, kuten kiinteistöjen energiankulutus, matkustus ja kuljetukset sekä materiaalien ja tuotantotapojen aiheuttamat päästöt. LuoTo-esiselvityksessä luovien alojen toimijat tunnistivat haasteellisiksi ympäristökuormittajiksi erityisesti kansainväliseen toimintaan liittyvän matkustamisen, yleisön liikkumisen ja kiinteistöjen energiatehokkuuden parantamisen silloin, kun toimintaa harjoitetaan

toisen tahon hallinnoimissa tiloissa. Kuntien kulttuuripalveluiden osalta erityisesti yleisön liikkumisen kestävyys sekä tilojen ja kiinteistöjen energiatehokkuuteen liittyvät toimintamahdollisuudet voivat olla rajattuja, ja keinovalikoima suurempi muilla kunnan toimialoilla kuten kaavoituksella, liikennesuunnittelulla, ympäristötoimella sekä tila- ja kiinteistöpalveluilla.

Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuus ja ekologinen kestävyys laajemmin ovat tavanomaisia taiteen ja kulttuurin sisältöjä. Viime aikoina alan ympäristökeskustelu onkin siirtynyt lisääntyvästi myös toimialan organisaatioiden toiminnan ympäristövaikutuksiin. Vaikka oman organisaation ekologinen kestävyys vaikuttaa olevan hyvällä tasolla, nyt kysytään: riittääkö tämä? Onko toimintamme tarpeeksi kestävällä tasolla?

Koonnin taustaselvityksen ja kyselyn vastausten perusteella muodostui kokonaiskuva yleisistä kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvistä käytännöistä. Esimerkiksi seuraavat toimet toistuivat ekologista kestävyyttä edistävissä kuntien kulttuuripalveluissa:

- Tilojen yhteiskäyttöratkaisut ja vuokraus
- Toiminta tiloissa, joiden alkuperäinen käyttötarkoitus on muutettu
- Muutoin tyhjillään olevien tilojen hyödyntäminen ja aktivointi
- Laitteiden ja valojen sammuttaminen tai automatisointi
- Siirtyminen energiaa säästävään LED-valaistukseen
- Kiinteistöjen omistajien toteuttamien peruskorjausten yhteydessä tehdyt energiatehokkuutta parantavat toimet
- Monipuolisten kierrätysmahdollisuuksien tarjoaminen asiakas- ja henkilökuntatiloissa
- Joukkoliikenteen yhteyksien korostaminen saapumisohjeissa

- Polkupyörällä saapumisen helpottaminen toimivilla ja turvallisilla polkupyörätelineillä
- Sisältöjen ja palveluiden vieminen lähelle asiakkaita
- Etätö ja matkustamisen vähentäminen osallistamalla tilaisuuksiin ja kokouksiin etänä
- Kalusteiden, laitteiden ja välineiden kierrätys ja huolto
- Paperin kulutuksen vähentäminen
- Kasvisruokavaihtoehtojen tarjoaminen
- Ympäristöaiheisiin teemapäiviin ja -viikkoihin osallistuminen
- Ympäristökysymyksiä käsittelevät sisällön tuottaminen ja ympäristökasvatus
- Ympäristövaikutusten selvitys ja toimien suunnittelu
- Ympäristötavoitteista ja -toimista viestiminen verkkosivuilla.

Vaikka kyselyssä ei kysytty erikseen kuntien kulttuuripalveluiden haasteista, muutama vastaaja otti kantaa kestävien käytäntöjen käyttöönoton esteisiin, erityisesti liikkumiseen liittyen. Kulttuuripalvelut ovat hyvin erilaisessa asemassa joukkoliikenteen hyödyntämisen sekä muiden kestävien liikkumismuotojen suosimisen suhteen. Joissain kunnissa ei ole joukkoliikennettä ollenkaan, jolloin liikkuminen perustuu omista liikkumistavoista huolimatta pääosin autoiluun, kun taas joissain kunnissa palveluita on mahdollista järjestää parin minuutin kävelymatkan etäisyydellä lähintä pysäkkiä. Ratkaisuja pitkien etäisyyksien alueillekin on, kuten esimerkiksi lähemmäs todentavat.

Ympäristöjohtamiseen liittyvien toimien rooli toimissa korostuu nyt, kun työn järjestelmällisempi toteuttaminen on monin paikoin käynnistymässä. Eri toimialoilla toteutetaan parhaillaan ensimmäisiä ympäristöohjelmia, otetaan käyttöön ensimmäistä ympäristöjärjestelmää ja haetaan ensimmäistä ympäristösertifikaattia.

Kulttuuripalveluiden henkilökunta osallistuu ympäristöä käsitteleviin koulutuksiin, seminaareihin ja verkostoihin, sekä muodostaa työpaikoillaan ekotiimejä koordinoimaan ja seuraamaan toteutunutta työtä. Joissain organisaatioissa palkataan oma tai muiden tahojen kanssa yhteinen ekokoordinaattori vastaamaan laajemmin ympäristötyön edistämisestä ja yhteistyöstä. Myös ympäristötyötä kehittäviä hankkeita on eri toimialoilla lukuisia. Suunnitelmallisuuden lisääntymisen myötä voimme tulevina vuosina nähdä yhä monipuolisemman kattauksen alan ympäristötyön hyviä käytäntöjä. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan millaisia kuntien kulttuuripalveluiden nykyiset konkreettiset ympäristötyön toimet ovat ja mistä kulttuuripalvelut tällä hetkellä hakevat inspiraatiota työn kehittämiseen.

"Kestävät toimintamallit on otettava käyttöön kaikkialla, myös taiteen instituutioissa, taiteen rahoittajien käytännöissä ja tavassa vastata yleisöjen kysymyksiin siitä, mitä itse kukin voi kestävän tulevaisuuden eteen tehdä."²

- Paula Toppila, IHME Helsinki, toimitusjohtaja ja kuraattori

² Toppila, P. (2022). Taiteen ja taideinstituutioiden merkitys kestävyysmurroksessa. Teoksessa T. Halonen; K. Korhonen-Kurki; J. Niemelä; & J. Pietikäinen (Toim.), *Kestävyys avaimet: Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteisöön* (s. 51–53). Gaudeamus.

3. Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvät käytännöt

Ympäristötyöllä tarkoitetaan tässä koonnissa ekologista kestävyyttä edistäviä, erityisesti ilmastonmuutoksen hillintään ja luonnon monimuotoisuuden lisäämiseen ja säilyttämiseen liittyviä toimia ja toimintamalleja. Hyvän käytännön käsitettä käytetään havainnoimaan sitä, että esimerkit ovat konkreettisia, jonkun tahon jo toteuttamia tai toteutuksessa olevia toimia. Hyvä käytäntö voi olla jotain uutta ja edelläkävää, tai vankkaa perustekemistä – jotain, mistä inspiroitua, ottaa mallia ja muokata omaan toimintaan sopivaksi.

Koonnissa on mukana pääasiassa kuntien kulttuuripalveluiden toteuttamia toimia. Lisäksi koontiin on otettu mukaan kyselytulosten perusteella toimia, joiden toteutusvastuussa ovat esimerkiksi kunnan tila- ja kiinteistöpalvelut tai paikallinen joukkoliikennepalveluiden tuottaja. Näin koonti voi sekä inspiroida kulttuuripalveluiden omiin ympäristötekoihin että antaa vinkkejä siihen, millaisissa toimissa kulttuuripalvelut voivat edistää ympäristövaikutusten vähentämistä yhteistyössä muiden tahojen kanssa.

Kokonaisuudessa on pyritty tuomaan esille monipuolisesti eri kokoisia toimia eri puolelta Suomea. Toimet painottuvat viime vuosiin, mutta joukossa on myös käytäntöjä, joita on jatkettu jo monia vuosia. Kaikkia esiin tulleita yleisimpiä toimia kuten kierrättämistä, tilojen vuokrausta ja energiaa säästäviin valaisimiin siirtymistä ei erikseen nostettu esiin, muutoin kuin yksittäisinä esimerkkeinä. Hyviin käytäntöihin tutustuessa kannattaa kiinnittää huomiota myös oman toimialan ulkopuolisiin toimiin.

Ympäristötyön hyvien käytäntöjen teemat

Kiinteistöt ja toimitilat

Kuntien kulttuuripalveluiden käyttämiin kiinteistöihin, tiloihin ja ympäristöihin liittyvä energiatehokkuus, uusiutuvat energiaratkaisut, jätehuolto ja luonnon monimuotoisuuden edistämisen toimet.

Liikkuminen ja logistiikka

Yleisön ja henkilökunnan kestävätkä liikku-
mismuodot ja vihreä logistiikka.

Hankinnat ja materiaalit

Hankintoihin ja irtaimistoon kuten tava-
roihin, kalusteisiin, laitteisiin ja materiaa-
leihin liittyvät kestävätkä valinnat ja kierto-
talouden toimet sekä hankintaohjeet.

Ruoka ja tarjoilut

Yleisön ja henkilökunnan ruoan ja tarjoi-
lujen kestävätkä valinnat, sisältäen ateri-
met ja astiat.

Vaikuttaminen ja ympäristökasvatus

Kuntien kulttuuripalveluiden keinot käsi-
tellä ja jakaa tietoa, ymmärrystä ja taitoja
ilmastonmuutokseen ja luontokatoon
liittyen.

Ympäristöjohtaminen

Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön
suunnittelu, resursointi, toteutus, seuran-
ta ja viestintä sekä erilaiset ohjeistukset,
kuten avustus- ja kumppanuuskriteerit.

*Hyvien käytäntöjen teemat perustuvat
luovien alojen merkittävimpiin päästö-
lähteisiin ja ympäristötyön haasteisiin
sekä taustaselvityksen ja kyselyn tuloksiin
perustuen kuntien kulttuuripalveluiden
toteuttamaan ympäristötyöhön.*

Ekohylly helsinkiläisessä kirjastossa. Kuva: Helsingin kaupunki, Daniel Leiviskä

3.1 Kirjastot

Kiinteistöt ja toimitilat

Karkkilan kaupunginkirjasto • Ikkunoiden energiakalvot

Karkkilan kaupungin tilapalvelut asensivat Karkkilan kaupunginkirjaston kattoikkunoihin energiakalvot. Kalvot suojelevat kirjoja UV-säteilyltä ja odotettavasti parantavat myös tilan lämpötilotta.

Keravan kaupunginkirjasto • Kierrätyksen tehostaminen

Useissa kirjastoissa kierrätetään monipuolisesti eri jätelajeita. Keravan kaupunginkirjastossa biojäte kerätään erikseen, ja kirjastossa on panostettu muun muassa mustekasettien ja hukkavärisäiliöiden sekä paristojen erillisiin keräysastioihin ja pyritty tarkempaan jätteiden

lajittelu henkilökunnan tiloissa. Myös asiakastiloissa on käytössä lajittelevat roska-astiat.

Sivistyskampus Siuntion sydän • Uusiutuvat energiaratkaisut uudisrakennuksessa

Siuntion kunnankirjasto sijaitsee vuonna 2022 valmistuneessa Sivistyskampus Siuntion sydämessä. Kampuksen rakennusvaiheessa huomiointiin energiatehokkuus ja ympäristöystävällisyys muun muassa IV-koneiden valinnassa, teknisten järjestelmien automatisoinnissa ja lämmitysmuodossa. Siuntion sydän lämpenee maalämmöllä ja tuottaa noin 30 prosenttia kuluttamastaan sähköenergiasta aurinkopaneeleilla.

Useat eri kirjastot • Energiatehokkuustoimet ja -käytännöt

Kirjastoissa lisätään energiatehokkuutta erilaisilla toimintatavoilla ja tiloihin liittyvillä ratkaisuilla ja toimilla. Esimerkiksi Karkkilan

kaupunginkirjastossa on laadittu tehtävälistat aamu- ja iltatöistä. Listoissa ohjeistetaan sulkemaan tietyt laitteet yön ajaksi. Keravan kaupunginkirjastolla on aukioloaikojen mukaan ajastettu valaistut automaattit, asiakastietokoneet sekä kannettavien tietokoneiden lataus. Valaistukseen on kiinnitetty huomiota myös esimerkiksi Pieksämäen kaupunginkirjastossa, jonka omatoimikirjastossa on valoautomaatiikka. Pieksämäen kirjastossa on suunnitteilla myös remontti, jossa huomioidaan energiatehokkuus. Siikaisten kunnassa energiatehokkuutta on parannettu kiinteistöjen ilmanvaihdon tarkastamisen avulla.

Useat eri kirjastot • Tilojen käyttöasteen parantaminen

Kirjastot lisäävät tilojen käyttöastetta esimerkiksi muuttamalla tilojen käyttötarkoitusta ja tilojen käyttöön liittyviä käytäntöjä. Esimerkiksi Pornaisten kunnankirjastossa ollut tietokoneluokka muutettiin kokoustilaksi, mikä lisäsi tilan käyttöä. Pieksämäen kaupunginkirjastolla on laajat aukioloajat ja omatoimikirjastot ovat avoinna myös viikonloppuisin. Eri toimijoilla on laajojen aukioloaikojen myötä paremmat mahdollisuudet käyttää tiloja, mikä kohentaa kirjastojen tilojen käyttöastetta ja mahdollistaa Pieksämäen kaupungissa muiden kiinteistöjen vähentämisen.

Liikkuminen ja logistiikka

Karkkilan kaupunginkirjasto • Tapahtuma-ajan valitseminen joukkoliikenteen vuoroihin sopivaksi

Karkkilan kaupunginkirjasto kannustaa asiakkaita käyttämään joukkoliikennettä. Kirjasto ajoittaa tapahtumia siten, että asiakkaat voivat saapua paikalle käyttäen kaupungin tukemaa kaupunkiliikenteen linjaa.

Pieksämäen kaupunginkirjasto • Aineistokuljetusten yhdistäminen toimipisteiden välisiin siirtymiin

Pieksämäellä on kiinnitetty huomiota kirjastokimpan sisäisiin kuljetuksiin ja luovuttu erillisistä sisäisistä kirjaston toimipisteiden välisistä kuljetuksista. Aineisto kulkee toimipisteestä toiseen kirjaston ja muun kaupunkiorganisaation henkilökunnan mukana toimipisteiden välisten työpisteiden siirtymien yhteydessä.

Pieksämäen kaupunginkirjasto • Kirjastoauto monipuolisena kylien opetus- ja kokoontumistilana

Pieksämäellä kirjastoautoa on käytetty monipuolisena opetus- ja kokoontumistilana yli kymmenen vuotta. Kirjastoautossa on järjestetty esimerkiksi seutuopiston kirjastoautokerhoa, jossa on muun muassa luennoitu, jumpattu ja askarreltu. Toiminta mahdollistaa kokoontumisen myös sellaisilla kylillä ja alueilla, joilla ei ole muuta kokoontumistilaa.

Pornaisten kunnankirjasto • Asiakkaiden liikkumistarpeen vähentäminen keskitetyillä aineistokuljetuksilla

Pornaisten kunnankirjastoon tulee muista kirjastoista kuljetus kaksi kertaa viikossa. Kuljetukset liikuttavat aineistoa, jolloin asiakas voi saada haluamansa materiaalin omasta kirjastostaan, johon asiakkaalla on kätevin pääsy.

Pornaisten kunnankirjasto • Kimppakyydillä asiakastilaisuuksiin

Pornaisten kunnankirjasto tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden saapua tiettyihin kirjaston tilaisuuksiin kimppakyydissä. Kyydit järjestetään palveluliikenteen autolla.

Useat eri kirjastot • Aineiston kellutus

Kirjastoissa eri puolilla Suomea on hiljalleen yleistynyt uusi verkostomainen aineiston hallinnan käytäntö, kirjastoaineiston kellutus tai osittainen kellutus. Kellutus tarkoittaa sitä, että lainatut kirjat ja tavarat jäävät siihen kirjastoverkon toimipisteeseen, johon ne palautetaan. Kelluva aineisto on yhden toimipisteen

kokoelman sijasta kirjastoverkoston jaettu kokoelma. Kellutuksella tavoitellaan kuljetusten minimointia ja säästöjä. Kyselyyn vastanneista kellutus on käytössä esimerkiksi Seinäjoen kaupungin kirjastoissa.

Useat eri kirjastot • Kimppakyytejä ja yhteiskäyttöauto henkilökunnan käytössä

Kirjastojen henkilökunnalla on käytäntöjä ja keinoja vähentää henkilöautoilun ympäristökuormaa matkustamalla isommalla porukalla sekä jakamalla ja hyödyntämällä tehokkaasti olemassa olevia resursseja. Pornaisten kunnankirjaston henkilökunta esimerkiksi matkustaa tapahtumiin mahdollisuuksien mukaan kimppakyydillä. Tohmajärven kunnan kirjasto- ja kulttuuritoimella on puolestaan käytössä kunnan yhteiskäyttöauto.

Useat eri kirjastot • Polkupyörällä saapuminen helpoksi

Polkupyörätelineet kirjaston läheisyydessä edistävät asiakkaiden ja henkilökunnan kestävien liikkumismuotojen valintaa. Telineet ovat lähes vakio-ominaisuus kirjastojen pihalla. Esimerkiksi Nousiaisten kunnassa polkupyörätelineet asennettiin kirjaston eteen asiakkaiden toiveesta.

Vantaan kirjastoautot • Biodieseliin siirtyminen

Vantaan kaksi kirjastoautoa Tarina ja Mysse kulkevat biodieselillä. Siirtyminen biodieselin käyttöön kirjastoautoissa on yksi Vantaan resurssiviisauden tiekartan toimenpiteistä.

Porvoon kaupunginkirjaston AKE - Kirjastofillarointia Uudellamaalla vuodesta 2019

Porvoon kaupunginkirjasto järjestää osana alueellista kehittämistehtäväänsä (AKE) Uudellamaalla kirjastofillarointeja. Jo useampana vuotena peräkkäin kirjastofillarointi on koontunut yhteen joukon kirjastojen työntekijöitä tutustumaan pyöräillen uusiin kirjastoihin. Pyöräilyn lomassa verkostoidutaan ja jaetaan kokemuksia. Fillarointiin osallistuu tyypillisesti noin 15–20 henkeä ja retki kestää säästä riippuen yhdestä päivästä kolmeen päivään. Vierailukohteita on kymmenisen ja fillaroijat taittavat matkan aikana 100–150 kilometrin matkan. Osallistujia

ja kirjastokohteita löytyy mukaan myös Uudenmaan ulkopuolelta. Kirjastofillaroinnin yhteistyökumppanina toimii Lahden AKE.

”Mielestäni kirjastofillarointi on mainio yhdistelmä kouluttautumista, verkostoitumista, liikuntaa ja kestävä kehitystä.”

- Palaute vuoden 2024 fillaroinnista

AKE Porvoon kirjastofillarointi perustuu vuodesta 2011 saakka järjestettyyn, Suomessa ideoituun Cycling for libraries -konseptiin. Cycling for Libraries on kansainvälinen kirjastolaisten ja kirjastojen ystävien epäkonferenssi, jonka tarkoituksena on keskustella, vieraila eri kirjastoissa ja pyöräillä pidempiä matkoja.

Hankinnat ja materiaalit

Pieksämäen kaupunginkirjasto • Muille tarpeettomaksi jääneen hyödyntäminen

Pieksämäen kaupunginkirjastolla on otettu vastaan käyttämättömiä ja tarpeettomaksi jääviä pakkausmateriaaleja kaupunkiorganisaation ulkopuoliselta toimijalta. Kierrätettyjä pakkausmateriaaleja on kirjastossa käytetty aineistokuljetuksissa ja toimituksissa.

Useat eri kirjastot • Ekologiset pesuaineet

Kirjastot voivat siivouksessa käytettävien tuotteiden valinnalla vaikuttaa ympäristön, ihmisten

ja eläinten hyvinvointiin. Esimerkiksi Pornaisten kunnankirjastossa ja Keravan kaupunginkirjastossa käytetään ekologisia tuotteita ja ympäristöystävällisiä pesuaineita.

Useat eri kirjastot • Kertakäyttöt tuotteiden vähentäminen

Kirjastoilla on monia keinoja vähentää kertakäyttöisiä tuotteita. Esimerkiksi Keravan kaupunginkirjastossa on siirrytty kankaisiin käsipyyherulliin ja Turun kaupunginkirjastossa asiakkaille on tarjolla lainattavia kasseja ostettavien kassien tilalle.

Useat eri kirjastot • Olemassa olevien resurssien kartoittamisesta harkittuihin hankintoihin

Monissa kirjastoissa on kestäviä käytäntöjä kalusteiden ja laitteiden hankintaan. Esimerkiksi Turun kaupunginkirjastossa ja Isojoen kunnan kirjastoissa materiaaliset resurssit kartoitetaan ennen uusia hankintoja. Näin selvitetään, onko varastoissa jo valmiiksi jotain tavoiteltuun käyttötarkoitukseen sopivaa – joko sellaisenaan tai kunnostuksen jälkeen. Varastojen tarkistuksella vältetään turhat hankinnat, mikä on järkevää myös taloudellisesti.

Omien varastojen lisäksi monilla kirjastoilla on hyödynnettävänä kuntien kalusteiden ja laitteiden kiertoon tarkoitetut käytännöt ja palvelut. Pieksämäen kaupunginkirjastossa ja Pornaisten kunnankirjastossa kalustoa, välineistöä ja tarpeistoa kierrätetään koko kaupungin organisaatiossa. Turun kirjastoilla on käytössä kaupungin Tavarat kiertoon -palvelu. Turun kaupunginkirjastossa uutta hankitaan vasta sitten, kun omat varastot ja kaupungin palvelu on tarkistettu ja varmistettu, ettei tarvittavaa hankintaa voisi korvata olemassa olevaa korjaamalla.

Myös Seinäjoen kirjastoissa ja Keravan kaupunginkirjastolla huolletaan ja kierrätetään kalusteita. Keravalla kalusteita uudelleenverhoillaan ja niiden käyttöikää pidennetään pesemällä. Uuden hankkimisen sijaan hankitaan mahdollisuuksien mukaan kierrätettyä. Pieksämäellä esimerkiksi sähkötyöpöytiä on hankittu käytettynä. Kierrätettyä hankkiessa kunnissa huomioidaan mahdolliset haitat, kuten edellisessä kohteessa ollut sisäilmaongelma.

Useat eri kirjastot • Kirja-aineiston huolto ja kierrätys

Monissa kirjastoissa, kuten Karkkilan kaupungin- kirjastossa ja Raaseporin kirjastoissa huolletaan ja siistitään rikkoutuneita kirjoja mahdollisuuksien mukaan. Raaseporissa kaikki lainattu materiaali tarkistetaan palautuksen yhteydessä ja kannot pyyhitään matalalla kynnyksellä sekä silmämääräisen että käsituntuman antaman likaisuus- arvon mukaan. Poistettaville mutta lukukelpoisille kirjoille on monia käyttökohteita. Keravan kaupunginkirjastossa on asiakkaille suunnattu kirjojen kierrätyspiste ja poistokirjojen myyntita- pahtumia. Myös Karkkilan ja Seinäjoen kirjastoissa kirja-aineistoja myydään ja lahjoitetaan. Keravan kaupunginkirjastosta myyntikelvottomat kirjat kierrätetään eristemateriaaliksi.

Useat eri kirjastot • Kirjojen muovituksen vähentäminen

Monissa kirjastoissa ympäri Suomea vähen- netään tai luovutaan kokonaan aineistojen muovituksesta. Kuopion kaupunginkirjasto lähti kokeilemaan muovittomuutta vuonna 2019, tavoitteenaan selvittää miten kirjaston aineisto kestää elinkaarensa päähän ilman muovia. Kuopion kaupunginkirjaston arvion mukaan muovittamatta jättäminen säästää noin 9 kilometriä päälystemuovia vuodessa. Muovittomuutta on kokeiltu Kuopion esimer- kistä monessa kaupungissa. Kyselyvastausten perusteella esimerkiksi Kajaanin kirjastoissa on vähennetty muovitusta ja 20 prosenttia kirjoista päälystetään biomuovilla. Sallan kunnassa kirjat pyritään tilaamaan ilman muovia, kuten myös Karkkilan kaupunginkirjastossa, jossa muovitus tehdään itse. Karkkilan kirjasto jättää vähemmän kiertävät ja valmiiksi vahvalla kannella varustetut kirjat muovittamatta.

Useat eri kirjastot • Ympäristönäkökulmat hankinnoissa

Kirjastot voivat vaikuttaa hankintojensa vas- tuullisuuteen monin keinoin. Askolan kirjasto- ja

kulttuuritoimessa vältetään turhia hankintoja, pyritään lisäämään kierrätettynä hankittua ja sisällytetään ympäristönäkökulmat hankinta- prosesseihin ja tarjouspyyntöihin. Pieksämäen kaupunginkirjasto sisällyttää ympäristönäkökul- mia kilpailutuksiin.

Ruoka ja tarjoilut

Useat eri kirjastot • Kestävät ruokavalinnat tilaisuuksissa, kahvitarjoiluissa ja lounaalla

Monissa kirjastoissa kiinnitetään eri tavoin huomiota ruoan ja tarjoilujen vastuullisuuteen. Keravan kaupunginkirjaston tarjoiluissa suosi- taan luomua, kasvista ja reilun kaupan tuotteita. Lisäksi kirjastossa pyritään kertakäyttöasioiden käytön vähentämiseen. Keravalla Ekenäsin kirjaston läheisyydessä sijaitsee kasvisravintola, jonka tuotteita käytetään tarjoiluihin erilaisissa henkilökunnan ja yleisön tilaisuuksissa. Kasvis- ruokaa tarjotaan tilaisuuksissa myös Turun kau- punginkirjastossa ja Karkkilan kirjaston kahvitar- joiluissa on käytössä kaurajuoma. Tohmajärven kunnan kirjasto- ja kulttuuripalveluiden henkilö- kunnalle on tarjolla kasvisruokavaihtoehto lähes päivittäin, jos henkilökunta osallistuu tarjolla olevaan kouluruokailuun. Siikaisten kunnassa noudatetaan kansallista ravintosuosittelua.

Useat eri kirjastot • Ruokahävikin ehkäisemi- nen ja ylijäämäruoan hyödyntäminen

Isojoen kunnan kirjasto- ja kulttuuripalvelut pyr- kivät ehkäisemään ruokahävikkiä ja hyötykäyt- tämään ylijäämäruoan. Pornaisten kunnankir- jastossa tapahtumien ylijäämäruoka käytetään kirjaston muissa tilaisuuksissa.

Vaikuttaminen ja ympäristökasvatus

Helsingin kirjastot • Lainattava lahjapaketti

12 kirjastoa ympäri Helsinkiä osallistui joulukuus- sa 2024 vuosittaiseen hyvän mielen joulutempa- ukseen. Kirjastojen henkilökunta kääri lainattavia

kirjoja valmiisiin lahjapaketteihin saatesanojen kera. Itselleen tai läheiselleen sopiva lahja valittiin kirjaa kuvaavien saatesanojen perusteella, teoksen kuitenkin jäädessä yllätykseksi. Lisäksi kirjaston henkilökunta tarjosi vinkkejä kirjalahjahankintoihin ja jouluisiin lukuhetkiin.

Pieksämäen kaupunginkirjasto • Esillä kierrätysmateriaaleista valmistettua taidetta

Kierrätysteemoja ja kierrätysmateriaalien hyödyntämistä voi esitellä myös taiteen keinoin. Esimerkiksi Pieksämäen kirjastoon on tuotu esille kierrätysmateriaaleista valmistettua taidetta kaupungin taidekokoelmista.

Pieksämäen kaupunginkirjasto • Kirjastopalveluiden käytön säästö- ja hiilijalanjälkilaskuri

Pieksämäen kaupunginkirjaston verkkokirjastossa on käytettävissä laskuri, jonka avulla asiakas voi laskea kirjaston käytöstä saamansa säästöt. Laskurilla voi laskea, kuinka paljon säästöjä syntyy kuukaudessa ja vuodessa. Laskurista näkee myös, kuinka paljon kirjastopalveluiden käyttö vähentää omaa hiilijalanjälkeä. Työkalu kannustaa säästämään luontoa ja rahaa lainaamalla kirjojen lisäksi kirjastosta erilaisia esineitä ja käyttämällä yhteiskäyttölaitteita.

Useat eri kirjastot • Ilmastovieraat

Ilmastovieraat-kiertue toi pääkaupunkiseudun Helmet-kirjastoihin keväällä 2022 noin parikymmentä kirjailijaa, kirjoittajaa ja aktivistia, joiden kanssa yleisö pääsi keskustelemaan ilmastonmuutoksesta ja luontokadosta kirjallisuuden avulla. Vierailijat edustivat laaja-alaisesti erilaisia näkökulmia ilmasto- ja luontokriisiin nähdessä, ja vierailujen teemoina olivat esimerkiksi vegaanikokkaus lapsiperheessä, ihmisen paikka luonnossa ja vastuullinen vaateteollisuus.

Useat eri kirjastot • Aktivismidiplomi

Aktivismidiplomi on kirjastojen käytössä oleva ympäristöhaastekonsepti, jota voi käyttää osana kirjastojen asiakkaille suunnattua

ympäristökasvatusta ja demokratiatyötä. Diplomi sisältää kymmenen haastekohtaa, jotka voi toteuttaa haluamallaan tavalla itselleen sopivassa järjestyksessä. Diplomi esimerkiksi haastaa lukemaan tai kuuntelemaan ympäristöaiheisen kauno- ja tietokirjan, kysymään kansanedustajalta tai kunnanvaltuutetulta, mitä hän aikoo tehdä luontokadon ehkäisemiseksi, ja nauttimaan metsästä. Diplomista löytyy myös junioriversio. Aktivismidiplomi toimii myös työkaluna kirjastojen ympäristötyön ja -toiminnan suunnitteluun. Diplomi kehitettiin Helmet-yhteistyössä keväällä 2023.

Useat eri kirjastot • Ilmastolukupiiri

Valtakunnallinen Ilmastolukupiiri-haaste aktivoi ilmastoaiheisten lukupiirien järjestämiseen laajasti keväällä 2021. Mukaan lähti 97 lukupiiriä 45 paikkakunnalta. Esimerkiksi Mäntsälän kunnan kirjaston ja Mäntsälän luonnonsuojeluyhdistyksen yhteistyönä käynnistämä kahdeksanhenkinen piiri kokoontui kerran kuukaudessa Teamsin välityksellä keskustelemaan eri kirjojen kautta ilmastonmuutoksesta ja luonnon monimuotoisuudesta. Ilmastolukupiiri-haasteen toteuttivat Greenpeace yhteistyössä Helmet-kirjastojen, kirjastojen valtakunnallisen Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hankkeen, Lukukeskuksen, Suomen Kirjastoseuran, Marttaliiton sekä Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin kanssa.

Useat eri kirjastot • Tietoa ja käytännön oppeja tapahtumista ja luennoilta

Kirjastot ovat käypä paikka sekä kirjastojen omille että yhteistyökumppaneiden kanssa järjestetyille tapahtumille ja luennoille, joilla jakaa tietoa ja käytännön oppeja ekologiseen kestävyteen liittyen. Espoon kirjastoissa järjestettiin keväällä 2023 kiertotaloutta edistävä Ympäristö-kevät-tapahtumasarja. Helsingin seudun ympäristöpalvelut HSY kiersi tapahtumasarjan aikana kirjastoissa Mullankumous-infopisteiden kanssa kannustamassa biojätteiden lajitteluun, Sitra

tarjosi nuorille ja aikuisille työpajoja kestävästä elämästä ja kirjastoissa oli esillä ympäristöaiheisten kirjojen näyttely. Raaseporin kirjastoissa puolestaan on tehty yhteistyötä jätehuoltopalveluita tarjoavan Rosk'n Rollin kanssa kierrätyksen teemoissa ja Marttaliiton tapahtumissa

on opittu korjaamaan housuja ja paikkaamaan sukkaa. Lisäksi Raaseporin kaupungin kestävä kehityksen koordinaattori pitää kirjastoissa kestävä kehityksen klinikoita. Klinikoilla kävijät voivat osallistua keskusteluun ajankohtaisista aiheista.

Useat eri kirjastot • Tavaraita, välineitä ja kausikortteja eri tarkoituksiin – kirjastojen kasvava ja laajeneva lainavalikoima edustaa toimivaa jakamistaloutta

Kirjastot ovat monipuolinen kirjojen ja esineiden lainauspaikka, sekä paikka, jossa hyödyntää yhteiskäytössä olevia laitteita ja tiloja. Tutumpien lainattavien, kuten kirjojen sekä DVD- ja CD-levyjen lisäksi kirjastoissa on tarjolla laajeneva määrä erilaisia lainattavia esineitä ja välineitä – kuriositeettina esimerkiksi Espoon Lippulaivan kirjastosta lainattavissa oleva jäätelökone.

Turun ja Seinäjoen kirjastoissa on ajateltu isommin ja toteutettu sähköauton lainauskokeilu. Seinäjoella on mahdollista lainata myös paikallisliikenteen bussikortti ja Pieksämäellä erilaisia liikuntavälineitä. Monissa kirjastoissa on lisäksi lainattavissa eri tarkoituksiin soveltuvia kausikortteja: Kuopiossa kirjastosta voi lainata kausikortin muun muassa museoihin, kaupunginteatteriin ja kaupunginorkesterin konsertteihin.

Lainattavat esineet voivat tukea asukkaiden kestäviä elämäntapoja. Karkkilan kaupunginkirjastolta saa kirjastokortilla lainattua energiankulutusmittareita ja Pieksämäen kaupunginkirjastosta lisäksi lämpövuotomittarin. Pieksämäellä saatavilla on myös esimerkiksi jätehuoltoon liittyviä materiaaleja ja lomakkeita.

Lainattavan aineiston lisäksi kirjasto voi olla tavaravaihtopaikka. Joissain kirjastoissa on kirjojen kierrätyspisteitä, ja Porvoon kirjastossa itsepalveluperiaatteella toimiva koriste- ja hyötykasvien pistokkaiden vaihtopiste. Vaihtopiste on yksi Porvoon osallistuvan budjetoinnin ideoista.

Esineiden määrän lisääminen voi olla tavoitteellista. Esimerkiksi Vantaan kaupungin Resurssiviisauden tiekartan toimenpiteissä tavoitellaan sitä, että kirjastot toimisivat jakamistalouden edelläkävijänä. Vuonna 2022 lainattaville esineille nimettiin oma vastuhenkilö ja aineistorahan esinelainausten osuutta kasvatettiin. Lainattavien esineiden määrä onkin kasvanut huomasti: vuosien 2022–2023 vaihteessa valikoimassa oli 38 erilaista kotiin lainattavaa esinettä ja vuosien 2023–2024 vaihteessa valikoimassa oli jo 654 esinettä.

Useat eri kirjastot • Ympäristöaiheiset lukulistat

Monet kirjastot ylläpitävät ympäristökysymyksiä käsitteleviä lukulistoja. Esimerkiksi Vantaan kaupunginkirjasto ylläpitää Toivon kirjahyllyä. Verkosta löytyvään lukulistaan on ilmastonmuutosta ja luonnon monimuotoisuuden turvaamista käsitteleviä teoksia, jotka sisältävät toivoa ja ehdotuksia ratkaisuksi. Vihreä kirjasto -sivuston luvuinkeistä löytyy usean vuoden Ilmastolukuaasteet ja muita ympäristöaiheisiä lukulistoja.

Useat eri kirjastot • Ympäristöaiheiset teemahyllyt ja kirjanäyttelyt

Muun muassa Seinäjoen, Karkkilan, Kajaanin, Keravan ja Helsingin kirjastoissa on ollut esillä ympäristöaiheisiä teemahyllyjä ja kirjanäyttelyitä. Teemahyllyt voivat liittyä eri aiheisiin ja tapahtumiin, sekä ympäristöpäivien tai -viikkojen teemoihin. Esimerkiksi Keravan kaupunginkirjastossa Vegaanihaasteen yhteydessä on esitelty kasvisruoka-aiheinen kirjanäyttely. Erityisen aktiivinen teemahyllyjen ylläpitäjä on Helsingin kirjastot: jo yli 30 helsinkiläisessä kirjastossa on ekohylly. Ekohyllyihin kootaan kauno- ja tietokirjallisuutta luonnosta, ympäristöstä ja ilmastosta sekä erityisesti ihmistoiminnan vaikutuksista muihin lajeihin ja yhteisen planeettamme hyvinvointiin. Teemahyllyn tavoitteena ja edistää ympäristötietoutta ja -lukutaitoa. Ekohyllyt ja niiden sisällön tunnistaa kirjoihin lisätyistä selkämystarroista, opastetulosteesta ja infonäytökuvista. Lisäksi kirjastoilla on käytettävissään materiaaleja sosiaalisen median postausten tekoon sekä kuvia ekohyllyn ilmeestä hyödynnettäväksi julisteissa ja infonäytöissä.

Ympäristöjohtaminen

Helsingin kaupunginkirjasto • Helsingin kaupunginkirjaston ympäristöohjelma 2024-

Helsingin kaupunginkirjaston ympäristöohjelma sisältää kirjaston ympäristötyön tavoitteet ja toimenpiteet. Ympäristötyö on jaoteltu kuuteen teemaan: ympäristöjohtaminen, viestintä,

kestävä toimisto ja tilat, ympäristölukutaito, jakamis- ja kiertotalous sekä demokratiatyö. Kussakin teemassa on kolme tavoitetta ja toimenpidettä. Kirjastolla on Ekokompassi-sertifikaatti.

Oulun kaupunginkirjasto • Kestävä kirjasto 2030 -tiekartta

Oulun kaupunginkirjastossa laadittiin keväällä 2020 Kestävä kirjasto 2030 -tiekartta kirjaston ympäristötyön tueksi. Tiekartan pohjana toimivat YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteet sekä kaupunginkirjaston vuonna 2015 laatimat ekolupaukset. Tiekartta sisältää tärkeimmät kirjaston ympäristötyön kehittämiskohteet ja yksityiskohtaisen toimintasuunnitelman. Tiekartta koostuu neljästä päätavoitteesta: ympäristötietoisuuden edistäminen, ympäristökuormituksen vähentäminen, vastuullinen rakentaminen ja tulevaisuuden kestävä kirjasto. Kirjaston johto ja henkilökunta ovat sitoutuneet suunnitelman tavoitteisiin ja toimenpiteisiin kirjastossa toimivien tiimien kautta. Kestävä kehitys läpäisee kaikki kirjaston toiminnot. Jalkauttamisen tukena toimivat tiimien kestävä kehityksen vastuuhenkilöt sekä kirjastojen ekotukihenkilöt. Kestävä kirjasto 2030 -tiekartasta viestitään kirjaston koko henkilökunnalle sekä asiakkaille ja sidosryhmille.

Useat eri kirjastot • Ekotukihenkilöt ja henkilökunnan sitouttaminen

Monissa kirjastoissa toimi ekotukihenkilö tai ekotiimi. Esimerkiksi Pieksämäen kirjastossa on yksi nimetty ekotukihenkilö ja Keravan kaupunginkirjastossa kaksi ekotukihenkilöä, jotka vastaavat toiminnan raportoinnista ja toimintasuunnitelman laatimisesta Keski-Uudenmaan ympäristökeskukselle vuosittain. Seinäjoen kaupungissa kirjastoilla on oma ekotiimi ja kirjasto osallistuu kaupungin kestävä kehityksen tiimiin. Turun kaupunginkirjastossa henkilökuntaa sitoutetaan ilmastotyöhön muun muassa siten, että henkilökunnan ehdotusten pohjalta valitaan vuosittain toteutettavaksi erityinen ilmastoteko.

Useat eri kirjastot • Henkilökunnan osaamisen kehittäminen ja ylläpito

Kirjastoissa on kehitetty erilaisia käytäntöjä henkilökunnan ympäristöosaamisen kehittämiseen ja ylläpitoon. Keravan kaupunginkirjastossa esimerkiksi järjestetään ekovartteja, joissa uudet työntekijät perehdytetään talon ekokäytäntöihin. Lisäksi Keravalla hyödynnetään etä-tapaamisia esimerkiksi uusien kierrätyskäytäntöjen tiedottamiseen ja ekotukihenkilökunnan kouluttamiseen. Jätehuolto-yhtiö Kiertokapulan lajitteluohjeet löytyvät taukutiloista. Seinäjoen kirjastoissa järjestetään ekoteemaisia tyhy-päiviä ja ympäristöaiheisia koulutuksia.

Useat eri kirjastot • Kirjastojen hiilijalanjälki

Helsingin kaupunginkirjaston Yleisten kirjastojen ympäristötyö näkyväksi ja teräväksi -hankkeessa (2023) toteutettiin yleisten kirjastojen hiilijalanjälkilaskenta ja kädenjäljen arviointi. Hiilijalanjälkilaskentaan ja kädenjäljen tarkasteluun osallistui yhteensä 13 kirjastoa ja 3 kirjastoautoa. Kirjastokohtaisten hiilijalanjälkilaskelmien perusteella hankkeessa laskettiin Suomen kirjastojen kansallinen hiilijalanjälki sekä pienten, keskisuurten ja suurten kirjastojen keskimääräinen hiilijalanjälki. Hiilikädenjälkitarkastelussa määritettiin kädenjäljelle tarkempia indikaattoreita kirjastojen ympäristötyön viestinnän tueksi. Hankkeen kumppanikirjastoja olivat Kuopion, Lahden, Rovaniemen, Turun ja Vaasan kaupunginkirjastot.

Useat eri kirjastot • Kestävä kehitys Lounais-Suomen kirjastoissa

Kestävä kehitys Lounais-Suomen kirjastoissa -projektin tavoitteena oli edistää kirjastojen kestävästä kehityksestä tukevia palveluita ja toimintamalleja. Hankkeen aikana laadittiin Lounais-Suomen kirjastojen kestävä kehityksen tiekartta, joka esittelee alueen kirjastojen yhteiset kestävä kehityksen tavoitteet ja painopisteet sekä kirjastojen omat kestävä kehityksen lupaukset ja toimenpiteet. Lisäksi hankkeessa tuotettiin viestintämateriaalipaketti ja tapahtumareseptejä. Hanke toteutettiin vuonna 2024 yhteistyössä Kemiönsaaren, Marttilan, Porin, Pöytyän, Taivassalon ja Turun kirjastojen kesken. Hankkeen rahoitti Lounais-Suomen aluehallintovirasto.

Ilmastotaide – Vaihtoehtoisia näkökulmia oli Chappen ensimmäinen näyttely. Kuva: Ahmed Alalousi

3.2 Taide- ja kulttuurilaitokset

Kiinteistöt ja toimitilat

Helsingin Kaupunginteatteri • Kukoistava kulttuuri

Helsingin Kaupunginteatterin Kukoistava kulttuuri-kaupunkiviljelyhankkeessa tarjotaan teatterin henkilökunnalle mahdollisuus kaupunkiviljelyyn. Teatterin piha-alueella on viljelylavoja, joissa kasvatetaan hyötykasveja ja niittykukkia pörräisten ja muiden hyönteisten avuksi.

Kasarmikankaan museoalue • Lämmitysjärjestelmän päivitys ja energiatehokkuustoimet

Rautjärven kunnassa Kasarmikankaan museoalueen rakennukset on pyritty restauroimaan nykyaikaisia standardeja vastaavaksi. Museoalueen lämmitys on päivitetty öljystä ilma-vesilämpöpumppu-hybridiksi. Saman alueen Komendantti-niminen museokiinteistö

on talvikaudella pienellä peruslämmöllä. Myös kesäkaudella lämmittäminen on hillittyä.

Raaseporin museo ja Chappen • Mehiläisaita

Raaseporin museon ja Chappen pihalla on Ilmastotaide – Vaihtoehtoisia näkökulmia –näyttelyn osana tuotettu Bibod (Mehiläisaita) -teos. Teos sai muotonsa ruotsalaisen kuvataiteilija Erik Sjödinin työpajassa, jossa yleisö osallistui luonnonmateriaaleista koostuvien pölyttäjien pesäpaikkojen rakentamiseen. Teos toimii pysyvänä pölyttäjien pesäpaikkana. Chappen museokaupasta tai verkosta voi hankkia käsikirjan mehiläisaitan toteuttamiseen.

Useat eri museot • Energiatehokkuutta ja uusiutuvaa energiaa

Taide- ja kulttuurilaitokset sekä tiloja ylläpitävät kunnat toteuttavat monia toimia parantaakseen kiinteistöjen energiatehokkuutta ja lisätäkseen uusiutuvien energiamuotojen käyttöä. Raaseporin museo on käyttänyt uusiutuvaa energiaa

jo pidempään, sillä kaupunki on hankkinut kiinteistöihinsä uusiutuvalla energialla tuotettua sähköä vuodesta 2017. Lisäksi Raaseporin kaupunki on parantanut museon energiatehokkuutta muun muassa ilmanvaihtokoneita ja muuta talotekniikkaa uusimalla. Espoolaisessa Museo Leikissä siirryttiin vesisähköön kestävän kehityksen hankkeen kartoituksen innoittamana ja museon käyttämä kaukolämpö tuotetaan täysin uusiutuvilla energialähteillä. Kajaanin kaupunginteatterin teatteritalot on peruskorjattu rakennuksen ikään sopivilla perinnekorjausmenetelmillä ja käyttöön on otettu sähkölaitteiden ajastukset.

Useat eri museoalueet • Tilaa luonnonlajeille ja monimuotoisuudelle

Vieremän kunnan kulttuuritoimen hallinnoiman kotiseutumuseon pihapiirin ruohonleikkuuväliä on harvennettu. Rakennuksia ja pihapiiriä ympäröivillä alueilla paikalliset lajit saavat kasvaa vapaasti. Rautjärveläisen Kasarmikankaan museoalueen vihersuunnittelun kuuluu vihermaiseman ylläpito, mikä tietyiltä osin tarkoittaa myös monimuotoisuuden ylläpitoa ja lisäämistä.

Helsingin Kaupunginteatteri • Energiatekoja teatterissa

Helsingin Kaupunginteatteri osallistui vuonna 2022 mukaan Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön toimialan energiaselvityshankkeeseen. Selvitys toteutettiin teatterin kiinteistössä alkuvuodesta 2023 ja sen tavoitteena oli etsiä toimenpiteitä energiatehokkuuden parantamiseksi. Raksystems Insinööritoimisto Oy:n (nyk. Sustera) toteuttamassa katselmuksessa esiteltiin teatterin LVI- ja sähkötekniisten energian- ja vedenkäytön nykytila sekä mahdollisuuden pienentää kohteen lämmön, sähkön ja veden kulutusta ja kustannuksia. Johtopäätöksistä opittiin, että teatterin kiinteistöä hoidetaan jo optimaalisella tavalla, eikä olennaisia kiinteistöön tai sen hallintaan liittyviä toimenpiteitä energiatehokkuuden parantamiseksi löytynyt.

Teatterilla kuitenkin tavoiteltiin energiatoimien tuomia hyötyjä, joten energiaa säästäviin ja energiaomavaraisuutta kasvattaviin toimenpiteisiin ryhdyttiin Helsingin kaupungin myöntämän energia-avustuksen avulla. Vuoden 2023 aikana Kaupunginteatteri korvasi koko suuren näyttämön energiatehottomiin halogeeni- ja purkauspolttimoihin perustuvan valokaluston LED-heittimillä. Ratkaisu säästää energiaa ja huoltokustannuksia. Avustusta hyödynnettiin lisäksi lavastamon ja verhoonon työtilan valaistuksen uusimisessa, eli loisteputkilamppujen korvaamisessa LED-valaisimilla, sekä teatterin katolle rakennetun aurinkovoimalan perustamiseen. Voimala otettiin käyttöön vuonna 2024 ja se tuottaa vuosittain noin prosenttia teatterin kuluttamasta sähköstä. Saman vuoden aikana teatteri investoi myös sähköautojen latauspisteiden lisäämiseen.

Lohjan Museo ja Johannes Lohilammen museo • Ihan pihalla! Elämyksiä museoiden pihoissa ja puutarhoissa

Vuosina 2021–2022 toteutettu Ihan pihalla! -hanke keskittyi Lohjan Museon ja Johannes Lohilammen museon ulkoalueiden käytön ja viihtyisyyden lisäämiseen. Hankkeen aikana museoiden toimintaan lisättiin uusia asiakaslähtöisiä tapoja tutustua kulttuuriperintöön, kohennettiin kulttuuriympäristötietoisuutta ja luotiin vapaa-ajanviettomahdollisuuksia museoiden ulkoalueille. Lisäksi hanke toteutti uudenlaista omatoimista kulttuuriperintökasvatusta ja kehitti alueita virkistävyytismiskohteiksi. Monipuoliseen hankkeeseen järjestettyyn ohjelmaan kuuluivat muun muassa lavakauluskasvimaat, ohjelmallinen luontoilta, omenapuiden leikkauskurssi, lintuopastus, ympäristötaidenäyttely ja yrttikävely. Museoille perustettiin myös kuusi mehiläispesää, joista saatava hunaja on myynnissä Lohja Museon museokaupassa.

Hankkeen vaikutuksia seurattiin esimerkiksi piha-alueiden kävijälaskureilla ja asiakaskyselyillä. Seurannan mukaan hanke tavoitti 14 000 kävijää ja kävijöiden tyytyväisyys näkyi palautteessa. Merkittävä osa hankeajana toteutetuista toimista myös jatkuu osana museoiden perustoimintaa. Esimerkiksi tapahtumatarjonta on aiempaa runsaampaa ja pihoille jäävät pysyvästi hankkeen aikana pystytetyt alueen historiasta, rakennuksista ja puutarhakulttuurista kertovat infotaulut. Hanke rahoitettiin pääasiassa Museoviraston myöntämällä avustuksella ammatillisten museoiden innovatiivisiin hankkeisiin.

Liikkuminen ja logistiikka

Helsingin Kaupunginteatteri • Sähköautojen latauspisteet

Helsingin Kaupunginteatteri tarjoaa asiakkailleen sähköautojen latauspisteitä. Latauspisteiden määrää kasvatettiin Helsingin kaupungin energia-avustuksen tuella vuonna 2023, jolloin latauspisteiden määrä nousi 12 kappaleeseen.

Lohjan kaupunginorkesteri • Kulttuurikyyti

Lohjan Orkesterin ystävät ry järjestää

Kulttuurikyytejä Lohjan kaupunginorkesterin esityksiin. Tapahtumalippu ja edestakainen matka varataan verkkolomakkeella ja maksetaan kyytiin noustessa. Vuonna 2024 kyytejä järjestettiin kahdeksan kertaa ja vuoden 2025 keväälle on suunniteltu vielä kolme kyytiä. Kyydin reitit Lauretius-salille ja Karjalohjan kirkolle kestävät noin tunnin ja sisältävät 7–8 pysäkkiä. Länsi-Uudenmaan Säästöpankkisäätiö myönsi avustuksen Kulttuurikyytien järjestämiseksi vuonna 2024. Lohjan kaupunginorkesteri mainostaa kyytejä verkkosivuillaan.

Useat eri orkesterit • Kestävä liikkuminen orkestereissa

Orkestereiden soittajilla ja henkilökunnalla on monia keinoja liikkua kestävästi. Seinäjoen kaupunginorkesteri käyttää junaa bussin sijasta pitkillä matkoilla. Oulu Sinfonia on vähentänyt lentomat kustusta ja suosii junaa. Lisäksi orkesterin käytössä ollut diesel leasing-auto on vaihtumassa hybridautoon. Vaasassa solistit, kapellimestarit ja keikkalaiset saapuvat kaupunkiin joukkoliikenteellä, ellei kyseessä ole esimerkiksi painavan soittimen kuljetus. Vaasan kaupunginorkesteri voi myös tarvittaessa varata kaupungin työkäyttöön tarkoitettua täyssähköauton Pohjanmaan alueella asioimiseen. Tampere Filharmonialla pyöräily- ja julkinen liikenne korvataan.

”Rautjärvi on pitkien välimatkojen kunta. Tästä syystä kaikki moottoriliik ehdintä pyritään pitämään minimissä muun muassa mahdollistamalla etätyöt laajalti. Kunnantalon ja Kasarminkankaan museoalueen kohteisiin on tehty tai tekeillä toimivat pyöräparkit. Tavoitetilana on tukea pyöräilyä kunnassa.”

– Ossi Välimäki, kulttuurikoordinaattori, Rautjärven kunta

Useat eri museot • Polkupyörällä saapuminen helpoksi

Polkupyörätelineet ja kaupunkipyörien noutopisteet museon ja taiteen tilan edustalla tai läheisyydessä edistävät asiakkaiden ja henkilökunnan kestävien liikkumismuotojen valintaa. Esimerkiksi Raaseporin museolla ja Chappella on hyvät pyörätelineet ja toive saada kaupungin kaupunkipyöräteline entistä lähemmäs museota. Chappella on myös henkilökunnan käyttöön oma toimistopyörä. WAM Turun kaupungin taidemuseo peruskorjauksessa henkilökunnalle tulee oma pyöräsuoja sekä riittävät muut tilat kannustamaan pyörällä liikkumiseen. Asiakkaille perustetaan nykyaikainen pyöräparkki rakennuksen välittömään läheisyyteen. Museon henkilökunnalla on käytössä sähköpolkupyörä.

Useat eri toimijat • Teoskuljetusten kestävät käytänteet

Museot voivat eri keinoin edistää vihreää logistiikkaa esimerkiksi käytettäviin kulkuneuvoihin tai kuljetusmääriin vaikuttamalla. Esimerkiksi Raaseporin museo ja Chappelle eivät käytä lento-liikennettä teosten kuljetukseen ja Kajaanissa taidekuljetukset ovat vähentyneet näyttelyiden vähentämisen myötä.

Vaasan kaupunginorkesteri • Konserttien alkamisajan valitseminen junaliikenteen aikatauluun sopivaksi

Vaasan kaupunginorkesterin konserttien alkamisaikaa on muutettu kello kuudeksi iltapäivällä, jotta Vaasaan pääsee paremmin junalla. Perjantaisin yleisö voi matkustaa konsertin jälkeen etelään klo 20:31 lähtevällä junalla. Myös paikallisliikenne palvelee paremmin, kun konsertit päättyvät aiemmin.

Hankinnat ja materiaalit

Kauhavan kaupungin museot • Kestävät valinnat museokaupassa

Kauhavan kaupungin museoissa on kiinnitetty huomiota myytävien tuotteiden vastuullisuuteen. Valikoimassa painotetaan lähialueella ja vähintään Suomessa valmistettuja tuotteita.

Lohjan Teatteri • Pukuvuokraus

Lohjan Teatterin pukuvuokraus on avoinna keskiviikkoisin. Pukuvuokrauksessa pääsee tutustumaan ja lainaamaan teatterin pukuvaraston aarteita, kuten frakkeja, historiallisia asuja ja kokoamaan oman mielikuvituksen mukaisesti yhdistelmiä eri näytelmistä. Vaatteiden vuokra-aika on viikko ja vuokrahinta määritetään vaatteiden kunnon mukaan.

Useat eri museot • Ympäristönäkökulmat hankinnoissa

Museot voivat vaikuttaa hankintojensa vastuullisuuteen monin keinoin. Esimerkiksi Raaseporin museolla ja Chappessa suositaan tarvikkeiden ja materiaalien hankinnassa paikallisia toimijoita. Espoolainen Museo Leikki on laatinut kestävien hankintojen ohjeen osana museon kestävän kehityksen ohjelmaa. Hankintaohje on kuuden kohdan ohjeistus, joka opastaa huomioimaan muun muassa uuden hankkimisen vaihtoehdot sekä ruoka- ja tarvikeostosten vastuullisuuden. WAM Turun kaupungin taidemuseossa ympäristönäkökulmat otetaan huomioon hankinnoissa Turun kaupungin hankintaohjeen mukaisesti.

Useat eri orkesterit • Tulostuksen vähentäminen

Muun muassa Oulu Sinfonia ja Vaasan kaupunginorkesteri ovat vähentäneet turhaa tulostamista. Vaasassa paperinuottien käyttö on vähentynyt merkittävästi elektronisten nuottien myötä ja Oulussa on siirrytty sähköiseen arkistointiin.

” Meillä Chappessa sekä viereisessä Raaseporin museossa näyttelyrakenteiden kierrätystä ja uudelleenkäyttöä on aktiivisesti pyritty tehostamaan.”

- Jenni Laine, tuottaja, Chappe

Useat eri taide- ja kulttuurilaitokset • Kalusteiden, välineistön ja laitteiden kierrätys

Turun filharmoninen orkesteri ja Turun konserttitalo pyrkivät ensisijaisesti tekemään kalustehankinnat kaupungin sisäisen Tavarat kierto -palvelun kautta. Tarpeettomat kalusteet ja muut irtain kierrätetään samaa kautta. Lisäksi järjestetään kirpputoreja ylimääräisen tavaran kierrättämiseksi. Kajaanin museoilla puolestaan on yhteiskäytössä laitteita kuten äänisuihku, joita lainataan tarvittaessa myös muihin yksiköihin.

Vantaan taidemuseo Artsi • Kulutuksen vähentäminen ja kierrätys

Vantaan taidemuseon Artsin talviloma- ja syyslomapajoja on suunniteltu ja toteutettu kokonaan ilman uusia materiaalihankintoja. Näyttelyyn liittyviin työpajoihin hankintoja on tehty Kierrätyskeskuksesta, eli olemassa olevia materiaaleja hyödyntäen. Näyttelyiden kylttejä on tilattu materiaalista, joka sopii sellaisenaan kierrätettäväksi pahvina.

Turun museokeskus • Työkaluja kestävämpiin taidehankintoihin

Vuonna 2022 valmistunut Turun julkisen taiteen ohjelma linjaa Turun kaupungin julkisen taiteen periaatteita ja hankintatapoja. Kestävän kehityksen näkökulma on yksi viidestä julkisen taiteen arviointikriteeristä. Kohti ekologisesti kestävämpää julkista taidetta -hankkeessa (2024–2025) Museokeskus määrittelee konkreettisemmin, mitä ekologinen kestävyys taidetuotannoissa tarkoittaa, sekä missä vaiheessa taideteosten tilausprosessia se voidaan ottaa parhaiten huomioon. Hankkeessa tuotetaan tietoa ja käytännön työkaluja, joiden avulla julkisen taiteen tilaajat voivat tehdä ympäristön kannalta kestävämpiä taidehankintoja. Tavoitteena on myös vahvistaa ammattitaiteilijoiden ekologisen kestävyden osaamista. Hanketta koordinoi Turun museokeskus ja rahoittaa Museovirasto.

Ruoka ja tarjoilut

Raaseporin museo ja Chappe • Kestävät tarjoilu- ja ruokailuastiat

Raaseporin museolla ja Chappessa kertakäyttöastioita ei ole tarjolla ensimmäisenä vaihtoehtona. Lisäksi henkilökunnan tiloissa käytetään kierrätysastioita.

Useat eri taide- ja kulttuurilaitokset • Kestävät ruokavalinnat tilaisuuksissa ja kokouksissa

WAM Turun kaupungin taidemuseon omissa tilaisuuksissa tarjotaan aina kasvisruokaa. Myös Raaseporin museon ja Chappen tapahtumissa, kuten avajaisissa ja henkilökunnan tilaisuuksissa, tarjoilut ovat kasvisruokapainotteisia. Kahvilavalikoimassa Raaseporissa kiinnitetään huomiota ruoan hiilijalanjälkeen, esimerkiksi suosimalla kotimaisia tuotteita. Myös orkestereissa, kuten Seinäjoen ja Vantaan kaupunginorkestereiden kokous- ja kahvitarjoiluissa huomioidaan kasvisvaihtoehdot.

Vaikuttaminen ja ympäristökasvatus

Espoon modernin taiteen museo EMMA • Ilmastokriisi ohjelman ja näyttelysisältöjen teemana

Espoon modernin taiteen museo EMMA pyrkii toimimaan kestävä kehityksen arvojen mukaisesti ja osallistumaan keskusteluun vastuullisuudesta. Tavoite on näkynyt museon ohjelmassa ja näyttelysisältöjen teemoissa. Esimerkiksi vuoden 2020 näyttelyissä taiteilija Tacita Dean käsitteli ja tutki ympäristön muuttumista, ajan kulkua ja sen näkymistä elinpiirissämme. Ympäristötuho ja ilmastokriisi olivat myös Nastja Sade Rönkön näyttelyn keskiössä samana vuonna. Lisäksi museolla järjestettiin ilmastoaiheista ohjelmaa, kuten keskusteluohjelmia, taidepajoja ja tapahtumallisia viikonloppuja. EMMA osallistui samana vuonna myös taiteilija Nina Backmanin Miljoonan puun talkoot -hankkeeseen.

Kauhavan puukko- ja tekstiilimuseo • Käsityö ja ympäristö

Kauhavan Puukkomuseon puukkonäyttely esittelee kauhavalaisen puukkoteollisuuden syntyä, historiaa ja tekijöitä sekä puukon valmistamisen eri vaiheita ja koneita, ja tekstiiliosasto Kauhavan kudontatoimen historiaa. Käsityön arvo tuodaan esille myös ympäristön näkökulmasta.

Lohjan Museo • Samassa veneessä

Lohjan Museo toteutti vuosien 2023–2024 aikana hankkeen, jossa kartoitettiin Lohjan alueen asukkaiden, yhteisöjen ja yritysten suhdetta lähivesistöihin ja alueen järvien merkitystä paikallisidentiteetille. Lisäksi hankkeessa selvitettiin, miten paikalliset kokevat ilmastonmuutoksen ja luontokadon vaikutuksen järviluontoon juuri nyt. Aineistoa kerättiin muun muassa haastattelemalla sekä havainnoimalla. Nykydokumentointiin osallistui myös joukko vapaaehtoisia paikallisia, jotka dokumentoivat omaa arkeaan Lohjan alueen järvien äärellä kuvin ja tekstein. Hankkeen tuloksiin pohjautuva Tutuilla vesillä

-näyttely avataan näyttely keväällä 2025. Hankkeelle myönnettiin Museoviraston innovatiivisiin hankkeisiin kohdistettu avustus.

Ragvaldsin museoalue • Kasvitarhan ystävät

Kirkkonummen Ragvaldsin museoalueella järjestetään nuorille ja aikuisille suunnattua Kasvitarhan ystävät -toimintaa, jossa tutustutaan yhdessä ja asiantuntijoiden opastamana perinnemaiseman kasvillisuuteen, kasvien käyttöön ja tunnistamiseen. Kasvitarhan ystävät järjestävät myös esimerkiksi kevättalkoita, joista voi kotiin viemiseksi saada mukaan syötäviä luonnonkasveja. Ragvaldsin museoalue on perinteinen maatila pihapiireineen ja alueella voi perusnäyttelyiden lisäksi tutustua perinnemaisemaan, luontopolkuun ja kasvitarhaan. Museoalueen ja Kasvitarhan ystävien toiminnasta vastaa Kirkkonummen kulttuuripalvelut.

Turun filharmoninen orkesteri • TRASH

Turun filharmoninen orkesteri on järjestänyt erilaisia ympäristöteemaisia konsertteja ja yleisötapahtumia. Esimerkiksi TRASH-lastenkonsertissa soitetään roskiksia ja kotitekoisia soittimia, ja konserttien yhteydessä on järjestetty kiertotalousteemaisia oheistapahtumia. Lisäksi orkesteri ja Turun konserttitalo ovat toteuttaneet luonnonsuojelu ja -monimuotoisuusteemaisia yleisötapahtumia.

”Ympäristöteema on suosittu aihe nykymusiikissa ja sellaisia sävellyksiä esitetään orkesterissamme kausittain.”

*- Sanni Ala-Heikkilä,
orkesterinjärjestäjä,
Tampere Filharmonia*

Vaasan kaupunginorkesteri • Taidetestaajat

Vaasan kaupunginorkesterin Taidetestaajat-konsertin teemana on Aatteleppa lte! -konsertissa tuodaan esiin jokaisen vastuuta arjen ympäristöä suojelevissa valinnoissa. Osa teokista käsittelee esimerkiksi merten suojelua.

Vantaan taidemuseo Artsi • Yhteen kietoutuneet maailmat

Vantaan taidemuseo Artsin Yhteen kietoutuneet maailmat -näyttelyn taideteokset tarkastelevat luontoa sulautumisen, ihmetyksen, katoamisen ja seikkailun kautta. Näyttely kysyy, miten vaalia luontoa meissä ja ympäristössämme? Näyttelyn taiteilijat ovat Satu Autero, Emma Helle, IC-98, Rebecca Louise Law ja Kari Vehosallo. Rebecca Louise Lawin paikkasidonnainen teos toteutettiin yhteistyössä Artsin lähiyhteisöjen, kuten Uomarinteen koululaisten kanssa. Teos koostui osallistujien keräämistä ja museon kuivaamista, sekä taiteilijan oman kasvimateriaalikoelman osista. Teoksen valmistukseen liittyi myös työpaikka. Näyttely oli avoinna vuosina 2024–2025.

Ympäristöjohtaminen

Gallen-Kallela museo • Museon ympäristölupaus

Espoossa sijaitsevan Gallen-Kallelan museon työtä ohjaa ympäristölupaus. Lupauksen tavoitteina on toteuttaa Akseli Gallen-Kallelan ja museon arvoja, kuten ekologisuutta, avoimuutta, luotettavuutta ja ihmisseläisyyttä, sekä säilyttää Tarvaspään niemi monimuotoisena lähiluontokeitaana. Ympäristölupaus sisältää myös toimenpiteitä, kuten luopuminen fossiilisen energian käytöstä lämmityksessä lähivuosina, siirtyminen kotimaiseen ekologisesti tuotettuun sähköön (2022), historiallisten rakennusten energiatehokkuuden parantaminen ja alueen kunnostaminen vieraiden kulutusta kestäväksi. Museo pyrkii myös tuomaan viestinnässään esille ympäristötietoisuutta ja jakamaan tietotaitoa luontoa säästävistä menetelmistä näyttelyiden

ja yleisötyön kautta. Gallen-Kallelan museolle myönnettiin Ekokompassi-ympäristösertifikaatti vuonna 2021.

HAM Helsingin taidemuseo • Vastuullisuus osana strategiaa

HAM Helsingin taidemuseolle myönnettiin Ekokompassi-sertifikaatti ympäristöasioiden hoitamisesta ja kehittämisestä Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän mukaisesti vuonna 2023. Ympäristöjärjestelmä ohjaa museon strategiaa sekä kaikkea toimintaa mahdollisimman ympäristöystävälliseksi. Vastuullisuus onkin yksi museon toimintaa ohjaavista arvoista. Arvon mukaan HAM etsii museo- ja näyttelytyön keinoin ratkaisuja ekologisiin, kulttuurisiin ja sosiaaliin haasteisiin. Museolle ei riitä, että museon täyttää nykyhetken vaatimukset. HAM etsii lisäksi mahdollisuuksia rakentaa innostavia näyttelyitä ja kohtaamisia, joissa vastuullisuus ja kestävyys ovat taiteen ja näyttelykokemuksen lähtökohtana. Helsingin taidemuseo haki Ekokompassi-ympäristöjärjestelmää yhdessä Helsingin kaupungin museon kanssa vuonna 2020 osana Helsingin kaupungin ympäristötyötä ja Hiilineutraali Helsinki-toimenpideohjelman edistämiseksi.

Kainuun Museo • Ihmisen ja luonnon välinen suhde kokoelmapoliittisena päälinjana

Kainuun Museon tehtävänä on tallentaa, hoitaa, tutkia ja esitellä Kainuulle tärkeää kulttuuriperintöä sekä huolehtia kulttuuriperinnön säilymisestä viranomaistyönä. Yksi museon kokoelmapoliittinen päälinja on keskittyä ihmisen ja luonnon väliseen vuorovaikutussuhteeseen.

Museo Leikki • Kestävän kehityksen ohjelma

Espoolainen Museo Leikki julkaisi Kestävän kehityksen ohjelmansa vuonna 2024. Ohjelma sisältää katsauksen museon ympäristötyön lähtökohtiin, työn järjestämiseen ja osallistamiseen sekä varsinaisen ohjelmaosuuden, jossa käydään läpi museon toiminnan nykytila ja toimet eri teemoissa kuten energian kulutus,

matkustaminen ja hankinnat. Lisäksi ohjelmassa on mukana Museo leikin kestävien hankintojen ohjeet, ja materiaalitehokkuuteen ja jätteisiin liittyvä ohjeistus. Ohjelmassa asetettiin kuusi tavoitetta toimintakaudelle 2024–2025. Museo Leikin kestävä kehityksen työtä toteuttaa koko työyhteisö, etupäässä museojohtaja ja ympäristövastaava.

Museo Leikki • Ympäristökasvatussuunnitelma

Espoolainen Museo Leikki julkaisi ympäristökasvatussuunnitelmansa vuonna 2024. Suunnitelmassa perehdytään tiiviisti museon historiaan sekä aikaisempaan ympäristökasvatukselliseen toimintaan, museotoimintaa ja lastenkulttuuria ohjaaviin säädöksiin ja määräyksiin, sekä museon kohderyhmiin. Ympäristökasvatuksen keinojen ja toiminnan vaikuttavuuden käsittelyn lisäksi suunnitelma tarjoaa katsauksen Museo Leikin ympäristökasvatuksen teoreettiseen taustaan. Suunnitelman käytännön toteutus näkyy museossa esimerkiksi opastuksissa, työpajoissa, tapahtumissa ja näyttelyissä. Suunnitelman mukaan esimerkiksi näyttelyissä käsitellään kestäviä elämäntapoja, kuten lelujen kierrätystä ja sukupolvien välistä materiaali- ja leikkiperinnettä.

Oulu Sinfonia • Elman vastuullisuusohjelma

Oulu Sinfonia on laatinut Elman vastuullisuusohjelman. Ohjelma sisältää sinfoniaorkesterin ympäristötyön nykytilan, tavoitteet ja toimenpiteet. Elman avulla tehty vastuullisuusohjelma perustuu YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin. Elma on kestävän kehityksen digitaalinen alusta elävän musiikin ja muiden esittävien taiteiden alalle. Sivusto tukee vastuullisuusohjelman laadintaa muun muassa valmiin toimenpidepankin avulla.

Sallan sota- ja jälleenrakennusajan museo • Sertifikaatit ja merkit tunnustuksena vastuullisuustyöstä

Sallan sota- ja jälleenrakennusajan museo on saanut Green key -ympäristösertifikaatin sekä Sustainable Travel Finland -merkin vastuullisuustyöstään. Kansainvälisen Green key -ympäristömerkin saavuttamiseksi museon on tullut täyttää 13 kohdan kriteeristö muun muassa jätteisiin, energiaan, veteen, elintarvikkeisiin sekä asiakasviestintään ja henkilöstön osallistamiseen liittyen. Sustainable Travel Finland puolestaan on matkailuyrityksille ja -alueille tarkoitettu ohjelma, jossa kuljetaan kestävän matkailun kehittämispolulla. Molemmat merkit vaativat jatkuvaa kehittämistä vastuullisuudessa ja ympäristötyössä.

Useat eri museot • Yhteistyö ympäristötyön kehittämisessä

13 varsinaissuomalaista ammatillista museota osallistui Turun museokeskuksen koordinoimaan Varsinais-Suomen museoiden ilmastolupaus-hankkeeseen vuosina 2022–2023. Hankkeessa kehitettiin ja tarkasteltiin museoiden toimintaa ekologisen kestävyuden näkökulmasta. Tavoitteena oli löytää toimintatapoja, joilla museoiden ilmasto- ja ympäristövaikutuksia vähennetään. Hankkeen aikana kukin museo toteutti lisäksi vähintään yhden ilmastokuorman vähentämiseen ja positiiviseen ympäristövaikutukseen tähtäävän toimenpiteen. Keskeisessä roolissa

hankkeessa oli verkostomaisen yhteistyön kehittäminen ja jaetun osaamisen hyödyntäminen, esimerkiksi yhteisillä koulutuksilla, työpajoilla, yhteishankinnoilla ja viestinnällä. Hankkeen ensimmäinen koulutustilaisuus käsitteli aurinkoenergiaratkaisuja. Hanke oli Museoviraston rahoittama.

Useat eri taide- ja kulttuurilaitokset • Henkilöstön kouluttaminen

Raaseporin museolla ja Chappella on työryhmä, jonka tarkoituksena on henkilökunnan kouluttaminen, tiedon jakaminen ja parempien käytäntöjen jakaminen niin, että Chappe ja Raaseporin museo voisivat olla edelläkävijöitä kulttuurialan ilmastotyössä. Motivoituneessa työryhmässä on mukana esimerkiksi ympäristökasvattajia. Turun filharmonisessa orkesterissa ja Turun konserttitalossa ylemmälle johdolle on järjestetty koulutuksia, perustettu ympäristötyöryhmä ja ympäristötyötä on vastuutettu.

Useat eri teatterit • Teatterin vihreä kirja

Theatre Green Book on esittävän taiteen laitoksille Iso-Britanniassa luotu ympäristöjärjestelmä. Helsingin Kaupunginteatterin, Suomen kansallisoopperan ja -baletin sekä Suomen Teatterit ry:n ovat olleet aloitteentekijänä tuomassa kirjan käytäntöjä Suomeen ja kääntämässä materiaalia suomen kielelle. Teatterin vihreä kirja on kaikille teattereille yhteinen malli kestävämpään toimintaan ja se tarjoaa yhteisen kehityksen sille, miten kestävä teatteria tehdään sekä konkreettisia keinoja ympäristön ja yhteiskunnan huomioimiseen teatterin arjessa. Helsingin kaupunginteatterissa on sitouduttu kirjan käytäntöihin ja järjestelmää on hyödynnetty kevään 2025 pilottiesityksissä, joille on asetettu muun muassa kierrätystavoitteita.

Luonnos!-kurssi, Kulttuurikeskus Stoa. Kuva: Hanna Westerholm.

3.3 Kulttuuritalot ja kulttuurikeskukset

Kiinteistöt ja toimitilat

Kulttuuritila Näkkäri • Kulttuurin yhteiskäyttötila

Esittävän taiteen toimintaan suunniteltu kulttuurin yhteiskäyttötila Näkkäri palvelee Salon kansalaisopiston taiteen perusopetuksen opiskelijoita ja yleisten kulttuuripalveluiden lastenkulttuurin tapahtumatoimintaa. Ennen muutosta yhteiskäyttötilaksi, tila oli tyhjäkäytöllä ollut auditorio. Nyt käyttöaste on noussut huomattavasti ja vapaita vuoroja on lähinnä viikonloppuisin. Tilaa voivat käyttää ilmaiseksi myös salolaiset yhdistykset, maksusta ulkopuoliset yhteisöt ja yritykset.

Tampere-talo • Energiatehokkuutta ja uusiutuvia energianlähteitä

Kulttuuri- ja kongressikeskus Tampere-talo on pitkäjänteisen ympäristötyön osana siirtynyt vaiheittain käyttämään uusiutuvaa energiaa ja parantanut energialuokkansa E:stä C:hen. Tampere-talon katolla on lisäksi kolme aurinkoenergiavoimaa ja talo hyödyntää muun muassa lähijäähdytystä.

Tampere-talo • Mehiläisyhdyskunnat

Kulttuuri- ja kongressikeskus Tampere-talon katolla asuu neljä mehiläisyhdyskuntaa. Ensimmäinen yhdyskunta muutti talon katolle vuonna 2018. Mehiläiset keräävät mettä noin kahden-kolmen kilometrin säteellä Tampere-talosta, muun muassa lähistöllä olevista lehmuksista. Mehiläisistä huolehtii mehiläistarhaaja Teemu Aittamaa Korpikuusikon Hunajasta.

Useat eri kulttuuritalot ja -keskukset •

Biojätteen keräys

Biojätteen erillinen keräys säästää luonnonvaroja ja on hyödyksi kestävyysmurroksen edistämiseksi, sillä biojätteestä voidaan saada talteen ravinteita ja siitä voidaan tuottaa uusiutuvaa energiaa. Ruokajäte kerätään biojätteenä esimerkiksi vantaalaisissa lastenkulttuurikeskus Pessissä ja Toteemissa, sekä nurmeslaisessa Nurmes-talossa.

Useat eri kulttuuritalot ja -keskukset •

Kiinteistöjen peruskorjaukset

Kiinteistöjen peruskorjaus on luonteva hetki energiatehokkuustoimien toteutukselle. Esimerkiksi Kokkolan kaupungissa kulttuurin tiloissa on peruskorjauksen ja remonttien yhteydessä siirrytty energiatehokkaampaan valaistukseen. Lisäksi energiatehokkuutta parannetaan säättämällä tilojen lämpötilaa tarpeen mukaan. Nurmeslaisen Nurmes-talon vuosien 2019–2021 peruskorjauksessa päivitettiin talotekniikka ja rakennettiin ohjelmoitu valaistus.

Liikkuminen ja logistiikka

Lastenkulttuurikeskus Pyykkityö • Asiakkaiden kannustaminen kestäviin liikkumismuotoihin

Vantaalla sijaitsevan Håkansbölen kartanon Lastenkulttuurikeskus Pyykkityön isoihin tapahtumiin kannustetaan saapumaan jalan, pyörällä tai joukkoliikennettä käyttäen.

Nurmes-talo • Polkupyörällä saapuminen helpoksi

Polkupyörätelineet kulttuuritalojen ja -keskusten edustalla edistävät asiakkaiden ja henkilökunnan kestävien liikkumismuotojen valintaa. Esimerkiksi Kulttuuritalo Nurmes-talo tarjoaa asianmukaisen pyöräparkin kävijöilleen.

Turun konserttitalo • Pääsy- ja joukkoliikennelippu samassa paketissa

Turun konserttitalon maksullisten tapahtumien

pääsylippu on samalla joukkoliikennelippu. Niin sanotun Föli-lipun sisältävällä tapahtumalipulla voi matkustaa Turun seudun joukkoliikenne Föillä kolme tuntia ennen ja kolme tuntia jälkeen esityksen. Lipulla voi matkustaa yhteensä neljä matkaa eli molempiin suuntiin voi käyttää tarvittaessa yhden vaihdon.

Hankinnat ja materiaalit

Vantaan lastenkulttuurikeskukset •

Materiaalilähtöinen suunnittelu

Vantaan lastenkulttuurikeskusten toimintaa ja työpajoja suunnitellaan huomioiden mitä materiaalia varastossa jo on. Tässä niin sanotussa materiaalilähtöisessä toiminnan suunnittelussa materiaalien uudelleenkäyttö on mahdollisimman suurta ja luonnonmateriaaleja suosivaa. Lisäksi kulttuurikeskukset lainaavat ja vuokraavat välineitä kaupungin sisällä ja ulkoa mahdollisuuksien mukaan.

Ruoka ja tarjoilut

Oulun Musiikkikeskus • Hävikkipulla

Oulun Musiikkikeskuksen ravintola seuraa jätteen määrää ja pyrkii vähentämään hävikkiä. Esimerkiksi konserttavierailta ylijääneitä pullia tarjoillaan lounasasiakkaille.

Tampere-talo • Luomuraaka-aineista ja oman kattopuutarhan sadosta valmistettua

Tampere-talon keittiössä käytetään luomuraaka-aineita. Talon keittiö on Portaata luomuun-ohjelman portaalla viisi, mikä tarkoittaa sitä, että keittiössä on käytössä pysyvästi vähintään 20 luomuraaka-ainetta. Lisäksi Tampere-talon ravintoloissa voidaan kasvukauden ajan hyödyntää kattopuutarhassa kasvatettuja vihanneksia, marjoja ja muita hyötykasveja. Kasvatuslaatikoista ja kasvihuoneesta koostuva kattopuutarha on ollut talon katolla jo vuodesta 2016.

Useat eri kulttuuritalot ja -keskukset • Kasvis- ja vegaaniruoan tarjoaminen

Turun konserttitalon kokous- ja tapahtumatarjoiluissa suositaan kasvisruokavaliota. Vantaan kulttuurikeskusten henkilökunnan ruokailuissa puolestaan suositaan kasvis- ja vegaaniruokavaliota.

Useat eri kulttuuritalot ja -keskukset • Kestävät tarjoilu- ja ruokailuasiat

Turun konserttitalossa yleisön juomapisteiden kertakäyttökupeiksi on valittu luonnon kannalta kestävin saatavilla olleista vaihtoehdoista. Vantaan lastenkulttuurikeskusten omissa tilaisuuksissa käytetään kestoastioita. Jos kertakäyttöastioita on välttämätöntä käyttää, valitaan ekologinen vaihtoehto.

Vaikuttaminen ja ympäristökasvatus

Kulttuurikeskus Vuotalo • Taidekasvatuksen tehtäviä ja oppimateriaaleja

Helsinkiläinen Kulttuurikeskus Vuotalo on koonnut sivuilleen taidekasvatustapahtumiinsa liittyviä tehtäviä ja oppimateriaaleja vuosien varrelta. Sivustolta löytyy esimerkiksi Kaupunkipuutarhan tehtäväkirja ja muotoilukasvattajien vinkkivideot Roskasta leikkiä ja Roskasta musiikkia. Koululaisille ja päiväkotii-ikäisille suunnattu tehtäväkirja sisältää erilaisia luontoon liittyviä piirustus-,

kuuntelu-, katselu-, etsimis- ja laulutehtäviä toteutettavaksi Vuotorin taskupuistossa. Muotoiluseura SUOMUn ja Vuotalon yhteistyössä syn-tyneissä vinkkivideoissa opastetaan katsomaan ympäristöä uusin silmin ja kokoamaan ympäristöstä löytyneistä roskista leluja ja soittimia.

Kulttuuritalo Villa Arttu • Luonnonväripaletti

Hyvinkääläisen Kulttuuritalo Villa Artun vuoden 2021 näyttelyssä Luonnonväripaletti tarkasteltiin luonnonvärejä luonnonsuojelun, ekologisten teemojen ja tulevaisuusajattelun kautta. Näyttelyn lähtökohtana oli myös kysymys siitä, kuinka luonnonvärejä ja -materiaaleja voi hyödyntää ekologisesti kestäväällä tavalla taidetyöskentelyssä. Näyttelyn perustana olivat 76 eri aikoina toteutettua kansainvälisestä lasten ja nuorten taiteen arkistosta koottua teosta, joiden teemoissa toistuivat esimerkiksi vesi, valo ja pimeys, sekä metsät, hyönteiset, sienet ja mikrobit. Lisäksi näyttelyssä esiteltiin luonnonvärjättyjä kankaita ja lankoja, sekä värjäysprosessia videon, valokuvan ja värjäysmallien avulla. Näyttelyssä pääsi myös visioimaan kestävää tulevaisuutta ja näyttely avasikin Villa Artun lapsille ja nuorille suunnatun toiminnan, jossa suunnataan kohti ekologisesti kestävämpää tulevaisuutta.

Vantaan lastenkulttuurikeskukset • Lepakon siivillä luontoon

Lepakon siivillä luontoon on Rebekka Harjun Vantaan Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvalle suunnittelema ympäristötaiteellinen kasvatushjelma ja menetelmä opas. Opas sisältää erilaisia taidetehtäviä, menetelmiä, toiminta- ja lukuvinkkejä sekä faktoja Håkansbölen kartanoalueesta ja lepakoista. Ohjelman myötä lapset tutustuvat monitaiteellisiin menetelmin kartanoalueen paikan henkeen, kulttuurihistoriaan, luontoon ja siellä eläviin eläimiin. Toiminnan aikana osallistujat luovat taidetta, tuottavat tietoa ja pääsevät tekemään uusia oivalluksia. Toiminta on suunnattu 3-9-vuotiaille.

Kulttuurikeskus Stoa • Taideperustainen ympäristökasvatus kulttuurikeskuksen työkalupakissa

Helsingin Itäkeskuksessa sijaitsevassa Kulttuurikeskus Stoassa on monipuolinen taide- ja ympäristökasvatusta yhdistävä ohjelmisto eri ikäisille helsinkiläisille. Yhdessä taide- ja luontoalan ammattilaisten kanssa on kehitetty useita taideperustaisen ympäristökasvatuksen konsepteja, jotka eivät kaipaa seiniä ympärilleen. 3.-4.-luokkaisille ja valmistaville luokille suunnatuilla Luonnos!-kursseilla lähimetsä toimii oppimisympäristönä ja taiteellisen tekemisen lähtökohtana. Kurssia ohjaavat työparina taide- ja ympäristökasvattaja. Säänkestävillä Hämärän hyssy -kursseilla esikoulu- ja taiteellisen tutkimisen kohteena on kaamosajan talviunille vaipuva luonto, ja kurssi huipentuu aina metsään ripustetun näyttelyn avajaisiin trangia-tarjoiluineen. Metsään laskeutumisesta puolestaan ovat yhteistyössä Seikkailutaidekoulun kanssa suunniteltuja esityksellisiä metsälepoetkiä, joissa niin päiväkotikäiset kuin aikuisetkin hengähtävät riippumatoissa elävän musiikin ja runouden saattelmina.

Vuosien varrella tehty työ on rakentunut ympäristökasvatussuunnitelmaksi. Tavoitteina ovat luontoyhteyden ja ympäristömyönteisten arvojen vahvistaminen, ympäristökansalaisuuteen aktivoiminen sekä ympäristötietoisuuden lisääminen taidesisältöjen, taiteellisen tekemisen ja ulkoluokkaoppimisen kautta. Toiminnalla pyritään lisäämään ymmärrystä planeetan rajoihin mahtuvasta elämästä ja kannustamaan vastuulliseen maailmasuhteeseen. Niin näyttämöillä, galleriassa kuin taidekasvatuksessakin kestävän tulevaisuuden teemojen äärellä kohtaavat monet erilaiset

”Koulussa ympäristöopin opiskelu painottuu lajintuntemukseen, metsätyyppeihin, veden kiertokulkuun ja niin edelleen. Tällainen elämyksellinen metsäkurssi, johon sisältyi taideopetusta, oli mielestäni upea kokemus ja erittäin onnistunut.”

– Opettajan palaute Luonnos!-kurssista

kumppanuudet ja yleisöt. Vaikuttavuutta lisää laaja päiväkotij- ja koulu yhteistyö sekä sijainti keskellä väestöpohjaltaan monimuotoista aluetta.

Kulttuurituottaja Hanna Westerholmin mukaan metsätaidesisällöille on laaja kysyntä, sillä rakentuvassa kaupunkiympäristössä, josta lähiluonto hupenee, on luontosuhde alati uhanalaisempi. Toiminta on palkitsevaa: varauksetonta kiitosta sataa niin opettajilta kuin oppilailtakin. Metsässä kaikki voivat hyvin, ja taiteen kautta vaikeatkin aiheet saavat käsiteltävän muodon. Kulttuurikeskuksilla on merkittävä luontokoulupotentiaali ja mahdollisuus toimia muutosvoimana monien kriisien aikakaudella.

Useat eri kunnat • Vauvojen luontokylpy

Monet kulttuurikeskukset eri puolella Suomea osallistuvat luonto- ja ympäristöneuvoja Raakel Silvennoisen koordinoimaan Vauvojen luontokylpy kehityshankkeeseen vuosina 2022–2023. Vantaalla pilottituokioita järjestettiin Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvassa. Luontokylvyssä vauvat vanhempiensa kanssa olivat konkreettisesti luonnon äärellä kokemassa, kuulemassa, maistamassa ja taiteilemassa. Vauvojen luontokylpy -kehityshankkeessa kehitettiin ja kokeiltiin menetelmiä tarjota vauvaperheille helposti saavutettavaa lähiluontohyvinvointia. Ohjatuista tuokioista kertyneiden kokemusten ja palautteen perusteella hankkeessa kehitettiin Vauvojen luontokylpy -menetelmä, materiaaleja ja ohjaajan koulutus. Hankkeen puitteissa koulutettiin 12 uutta Vauvojen luontokylpy -ohjaajaa eri puolilla Suomea. Luontohyvinvoinnin ja kestävien elämäntapojen teemat yhdistyvät tuokioissa vauvaperheiden hyvinvointia ja osallisuutta tukevaan toimintaan. Hankkeen rahoitti Lapsi ja Luonto Säätiö.

Ympäristöjohtaminen

Vantaan lastenkulttuurikeskukset • Kestävän kehityksen oppaan toteuttaminen

Vantaan kaupungin lastenkulttuuripalvelut toteuttavat lastenkulttuurikeskuksilla Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton Kestävän kehityksen oppaan 5+1 tekoa -haastetta. Haasteessa kannustetaan muun muassa pohtimaan lastenkulttuurikeskuksen roolia ympäristökasvattajana, kestävyysnäkökulmien huomioimista hankkeissa, tapahtumissa ja näyttelyissä sekä toteuttamaan kestävä kehityksen suunnitelma. Vantaalla haasteen toteutuksessa hyödynnetään Ekokompassia.

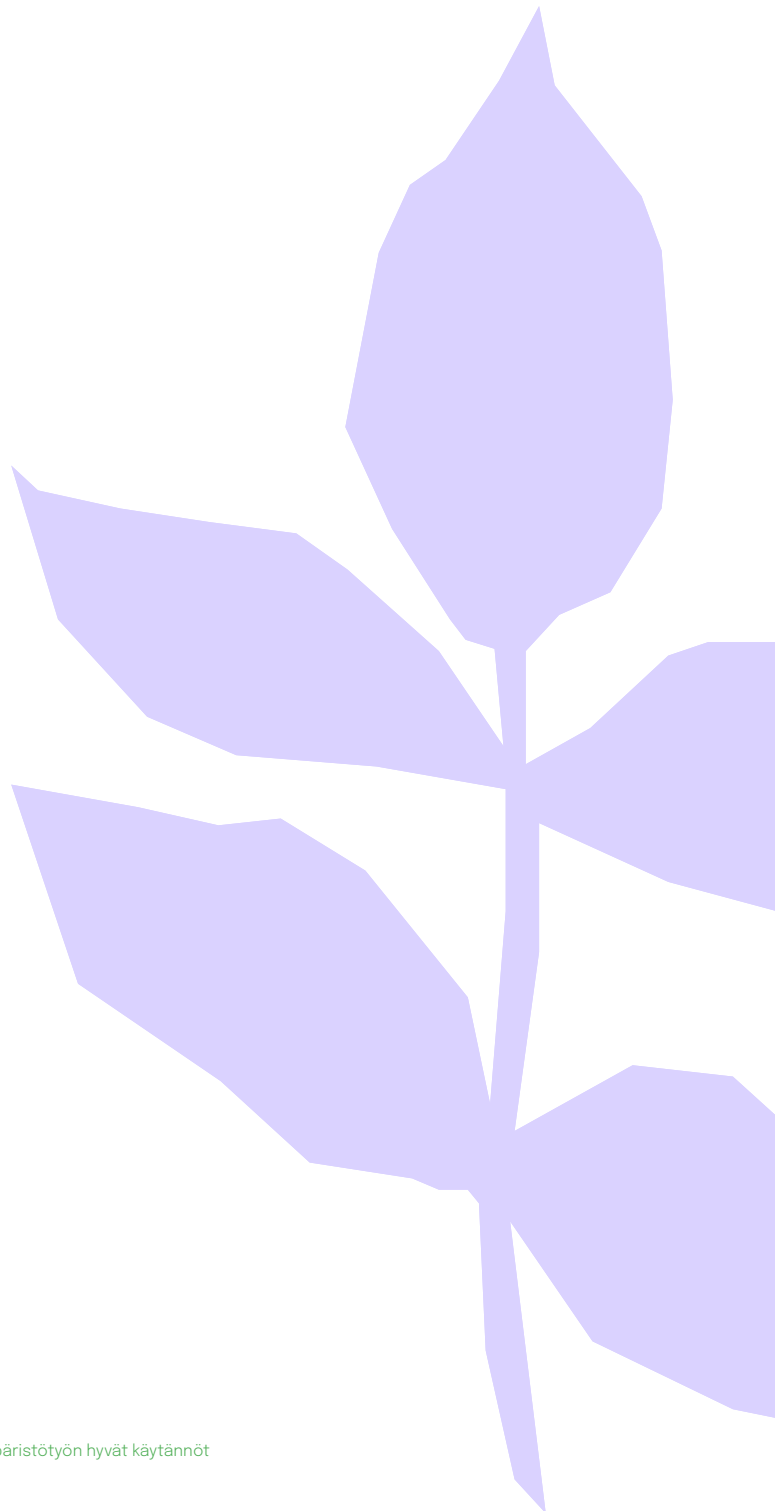
Vantaan lastenkulttuurikeskukset • Ekokompassista palkitseminen

Vantaan lastenkulttuurikeskus ohjaa kumppaneitaan toimimaan Ekokompassi-sertifikaatin

mukaisesti. Kumppaneita palkitaan ympäristötyöstä esimerkiksi sosiaalisen median nostoilla.

Vantaan lastenkulttuurikeskukset • Ekonurkka

Vantaan lastenkulttuurin tiimikokousten asialistalle on vakioksi lisätty Kestävä kehitys ja ekoasiat / Ekonurkka. Ekonurkassa voi ottaa esille ja pohtia toimintatapoja. Ekonurkkaa varten voi myös valmistaa pieniä ympäristöteemaisia esityksiä.

*Luonnon luentaa -hankkeen leirikoulun oppilaiden työskentelyä Paljakanvaaran ikimetsässä.
Kuva: Tero Makkonen.*

3.4 Taiteen perusopetus ja taideoppilaitokset

Kiinteistöt ja toimitilat

Keravan tanssiopisto • Erillisistä toimistotiloista monikäyttötiloihin

Keravan tanssiopisto on tehostanut tilojensa käyttöastetta merkittäväällä tavalla. Opisto remontoi hankerahan turvin tilan, jossa päivisin toimii tanssiopiston toimisto ja jota voidaan iltaisin hyödyntää opetuksessa. Liikuteltavilla pöydillä ja muilla yksinkertaisilla tavoilla toteutui monipuolinen ja monikäyttöinen tila. Remontin myötä opisto luopui täysin erillisistä toimintotiloista.

Useat eri oppilaitokset • Koulukiinteistöjen yhteiskäyttö

Monet taideoppilaitokset hyödyntävät koulujen kiinteistöjä opetuksen järjestämiseen. Esimerkiksi yhdeksän kunnan alueella toimiva Huittisten musiikkiopisto järjestää opetusta sivutoimipisteillä perusopetuksen koulukiinteistöissä. Myös ylläpitäjäkunnassa toiminta toteutetaan ilman taiteen perusopetuksen tiloja, yhteisessä perusopetuksen tai musiikkiopiston oppimisympäristössä. Myös Läntisen Keski-Suomen musiikkiopisto ja Keuruun kansalaisopisto toimivat koulujen tiloissa.

Vekarateatteri • Luonnon monimuotoisuuden edistämistä pihapiirissä

Vekarateatterin pihapiirissä huomioidaan luonnon monimuotoisuus esimerkiksi jättämällä nurmikko ajamatta. Pihalla on myös kymmenen linnunpönttöä ja lahoaita. Lisäksi pihan alku-peräinen pengerrys on pyritty entisöimään ja leikatuista kivistä on tehty uutta pengermää. Vekarateatteri toimii Keravalla Kulttuurikeskus Hyypärässä, vuonna 1908 rakennetussa hirsihuvilassa.

Vekarateatteri • Oma kompostori

Keravalaisella Vekarateatterilla on käytössä oma kompostori, jossa teatteri kompostoi kaikki ruoantähteet. Kompostorin lisäksi Vekarateatterilla lajitellaan jätteet eko-, seka-, muovi- ja kartonkiroskiin.

Liikkuminen ja logistiikka

Useat eri oppilaitokset • Opetusta lähellä oppilaita

Taideoppilaitokset voivat vähentää toiminnasta syntyvää ympäristökuormaa tuomalla opetuksen lähelle oppilaita. Huittisten musiikkiopisto järjestää opetusta yhdeksän kunnan asukkaille, lähinnä lapsille ja nuorille. Keskeinen toimintatapa opistossa on, että opetus järjestetään mahdollisimman lähellä oppilaan kotia, jolloin matkustustarvetta syntyy mahdollisimman vähän. Myös Keravan tanssiopisto pyrkii järjestämään opetusta lähellä asiakkaiden omaa kotia. Näin kauempana sijaitsevaan opetuspaikasta matkustaa parhaassa tapauksessa pidemmän matkan päästä vain opettaja, esimerkiksi omalla autollaan.

Useat eri oppilaitokset • Yhteiskyydillä esiintymään ja opettamaan

Alajärven musiikkiopisto järjestää yhteiskyydityksiä esiintymispaikoille. Opisto tarjoaa myös yhteisiä työmatkakyydityksiä pitkän matkan

”Matkustamisessa korostetaan vihreitä matkustusmuotoja.”

*– Matti Jordman, rehtori,
Lauttasaaren musiikkiopisto*

päästä tuleville opettajille, jotka opettavat eri opetuspaikoissa eri puolilla maakuntaa. Mikkelin musiikkiopisto hyödyntää kimpakyydeillä kulkemista mahdollisuuksien mukaan työssä matkustamisessa.

Petäjä-opisto • Työmatkojen vähentäminen aikatauluja suunnitteleamalla

Hyvä suunnittelu voi vähentää työmatkojen määrää. Esimerkiksi viiden kunnan alueella toimivassa Sasky koulutuskuntayhtymän Petäjä-opistossa on todettu, että koulutusten aikataulujen suunnittelu mahdollistaa opettajien työmatkojen vähentämisen.

Useat eri oppilaitokset • Kävelen, pyörällä ja joukkoliikenteellä oppimaan ja opettamaan

Kun etäisyydet ovat kohtuulliset ja joukkoliikenne käytettävissä, taideoppilaitosten oppilaat ja henkilökunta voivat tehdä ympäristöteon ja tulla opistoon kävelen, pyörällä tai julkisilla. Esimerkiksi keravalaisen Vekarateatterin taiteen perusopetuksen oppilaita valtaosa tulee paikalle kävelen tai pyörällä. Pihalla on hyvin tilaa pyörille ja rinnetontille on tehty polku polkupyörän viemiseksi etupihalle. Keravan tanssiopistolla puolestaan henkilökunta liikkuu pääosin pyörillä ja joukkoliikenteellä. Tuntiopettajia tuetaan taloudellisesti joukkoliikenteellä tehtävistä työmatkoista. Läntisen Keski-Suomen musiikkiopistossa ja Keuruun kansalaisopistossa vakituisella henkilökunnalla on mahdollisuus työnantajan polkupyöräetun.

Hankinnat ja materiaalit

Läntisen Keski-Suomen musiikkiopisto ja Keuruun kansalaisopisto • Kalusteiden ja välineiden yhteiskäyttö

Läntisen Keski-Suomen musiikkiopisto ja Keuruun kansalaisopisto toimivat koulujen tiloissa. Ratkaisu on sekä tehokasta tilankäyttöä, että resurssiviisasta: opistot voivat hyödyntää kuntien omistamia tiloja sekä välineitä.

Useat eri musiikkiopistot • Soittimien ja opetusvälineiden elinkaaren pidentäminen

Soittimien ja muiden välineiden lainaus ja osto käytettynä, huolto sekä kierrätys ovat hyviä käytäntöjä monissa musiikkiopistoissa. Alajärven musiikkiopistossa hankitaan käytettyjä soittimia ja nuotteja. Soittimia myös lainataan, ja hankittuja soittimia ja materiaaleja kierrätetään. Lauttasaaren ja Mikkelin musiikkiopistoissa soittimien elinkaarta pidennetään korjaamalla.

Useat eri taideoppilaitokset • Kalusteiden ja laitteiden huolto ja kierrätys

Mikkelin musiikkiopistolla on tapana, että tavarat ja kalusteet kuten tuolit, sohvot ja pöydät kulutetaan loppuun, eikä uutta hankita helposti. Lisäksi tavaroita kuten vanhoja muskarituoleja kierrätetään toimipisteiden välillä. Vekarateatterin toimistokoneet kuten tietokoneet, printteri ja kopiokone ovat käytettyinä hankittuja. Lauttasaaren opistolla korjataan ja huolletaan välineiden ja kalusteiden lisäksi IT-laitteet.

Useat eri taideoppilaitokset • Ympäristönäkökulmat hankinnoissa

Sasky koulutuskuntayhtymä Petäjä-opistolla on mahdollisuus huomioida pienhankinnoissa hankintojen ympäristövaikutukset. Muissa tapauksissa hankintoja ohjaa kuntayhtymän hankintaohjeet. Espoolainen Musiikkiopisto Avonia puolestaan pyrkii mahdollisimman pitkäkäyttöisiin ja -ikäisiin ratkaisuihin kaikissa hankinnoissa.

Useat eri taideoppilaitokset • Opetus- ja esitysmateriaalien uusiokäyttö ja kierrätys

Vantaan kuvataidekoulussa hyödynnetään kierrätysmateriaaleja erilaisissa opetuskokonaisuuksissa, kuten rakentelussa, nykytaiteen ja arkkitehtuurin työpajoissa. Uusien välineiden ja materiaalien hankinnoissa painotetaan pitkäkestoisuutta, laatua ja ekologisuutta. Mikkelin musiikkiopiston yhteisproduktioiden puvutuksessa ja lavastuksessa hyödynnetään myös kierrätysmateriaaleja, samoin kuin keravalaisen Vekarateatterin esitysvaatteissa, lavasteissa ja rekvisiitassa on tehty teatterin perustamisesta saakka.

"Tanssi on onneksi laji, jossa tarvikkeita kuluu aika vähän. Puvustomme on perustettu jo 40 vuotta sitten ja edelleen käytämme myös näitä vanhimpia pukuja. Toki ajan saatossa niitä on korjailtu, jotta kestäisivät käytössä vielä pitkään."

*- Irmeli Toiviainen, rehtori,
Keravan tanssiopisto*

Ruoka ja tarjoilut

Useat eri taideoppilaitokset • Kasvisruoan tarjoaminen

Monissa taideoppilaitoksissa suositaan kasvisruokavaliota. Esimerkiksi Lauttasaaren musiikkiopistolla henkilöstölle ja oppilaille tarjotaan kasvisruokaa. Kasvisruokaa suositaan myös Nurmijärven musiikkiopistossa ja Vekara-teatteri suosii kasvisvaihtoehtoja kesäleirien ruokavalinnoissa.

Vaikuttaminen ja ympäristökasvatus

Huittisen musiikkiopisto • Paikallinen luonto pianotapahtuman teemana

Huittisten musiikkiopiston järjestämä maakunnallinen pianotapahtuma on ottanut teemansa paikallisesta luonnosta. Teeman avulla on tarkoitus tuoda ympäristöä näkyväksi.

Useat eri taideoppilaitokset • Luonnon luentaa – Tilaisuuksia monimuotoisille ihmisten, muiden eliölajien ja luonnon kohtaamisille

Taiteen perusopetuksen oppilaitokset voivat hyödyntää taide- ja ympäristökasvatuksen keinoja edistääkseen lasten ja nuorten kasvua yhteisöjen ja ryhmien vastuullisiksi jäseniksi. Taide- ja ympäristökasvatuksen keinoilla voidaan vahvistaa lasten ja nuorten ajattelutaitoja ja empatiakykyjä tarjoamalla tilaisuuksia monimuotoisille ihmisten, muiden eliölajien ja luonnon kohtaamisille. Samalla voidaan tutustua siihen, millainen yhteiskunnallisen vaikuttamisen väline taide voi olla. Tätä kaikkea tavoiteltiin Opetushallituksen erillisrahoittamassa Luonnon luentaa -hankkeessa. Yhteishanketta koordinoi Hyvinkään kuvataidekoulu ja siinä ovat mukana hankekumppaneina Aimo koulu Hämeenlinnasta, Rovaniemen kuvataidekoulu sekä Riihimäen nuorisoteatteri.

Hankkeen aikana tehtiin retki muun muassa Tuulispään eläinsuojelukeskukseen ja Renkoon, jossa tutustuttiin hakkuuaukeisiin ja Luonnonperintösäätiön suojelemaan metsään. Retkellä mukana ollut opas, biologi Iris Kalliola, opasti havaitsemaan eroja muun muassa metsien äänimaailmassa. Koulujen isommat oppilaat pääsivät Leirikouluun Mustarindan taidetaloon Hyrynsalmeen, Paljakan luonnonpuiston laidalle. Mustarindan työpajoissa oppilaat vaelsivat vanhassa metsässä ja tutustuivat muun muassa suon biotooppiin. Oppilaat tutustuivat ympäristöön ja käsittelivät havaintojaan ja elämyksiään tanssin ja kuvataiteen keinoin. Luonnon luenta -hankkeen toimintamallit otettiin käyttöön myös koulujen perusopetuksessa, esimerkiksi suosimalla ulkona työskentelyä ja järjestämällä retkiä lähiluontoon. Hankkeen päätteeksi järjestettiin näyttely Villa Artussa Hyvinkäällä.

Petäjä-opisto • Kierrätys ja uusiokäyttö kurssitoiminnassa

Kestävän tulevaisuuden näkökulmat, kuten kierrätys ja uusiokäyttö ovat keskeisellä sijalla Sasky koulutuskuntayhtymä Petäjä-opiston kurssitoiminnassa. Teemat näkyvät esimerkiksi taide- ja käden taitojen kursseilla.

Tanssiopisto Vinha • Yhteinen ympäristö

Tanssiopisto Vinhan kevään 2022 esityksien teemana oli Yhteinen ympäristö. Oppilaat pääsivät opettajan johdolla ideoimaan koreografiaa ja samalla puhumaan erilaista elinympäristöistä ja niissä asustavista eläimistä luonnonilmiöistä ja muun muassa kierrätyksestä. Koreografioiden lisäksi ympäristöteema näkyi esityksissä toteutetussa hyväntekeväisyyslipussa. Lipun oston yhteydessä oli mahdollista lahjoittaa rahaa Vinhan oppilaiden valitsemaan suojelukohteen, eli Saimaannorpan suojeluun. Tanssiopisto Vinhalla on opetuspaikkoja Karkkilassa, Vihdissä ja Lohjalla.

Vantaan kuvataidekoulu • Lähiluonto oppimispaikkana

Kuvataidekoulussa on hyödynnetty lähiluontoa ja -ympäristöä oppimispaikkana, inspiraationa

”Pääsääntöisesti musiikin opiskelu ja soittaminen ovat harrastuksena erittäin paljon luontoa säästäviä. Musiikki on ääntä, näkymätöntä ja aineetonta. Musiikki on henkistä pääomaa.”

– Ilari Iivonen, rehtori, Musiikkiopisto Avonia

ja mallina. Oppilaat ovat toteuttaneet ympäristötaideprojekteja, tutustuneet lähiympäristöön eri aistien kautta ja kuvanneet sitä maalaten, valokuvaten ja piirtäen.

Vekarateatteri • Ympäristötaidetta

Vekarateatterin taiteen perusopetuksen viiden vuoden teema on esitystaide. Oppilastöinä on usein nähty ympäristöaiheisia töitä, ja myös suoranaista ympäristötaidetta on kokeiltu. Osa teoksista on edelleen nähtävissä teatterin piha-alueella.

Ympäristöjohtaminen

Useat eri taideoppilaitokset • Ekososiaalinen pedagogiikka

Kestävää taiteen perusopetusta (eArt) -hankkeessa keskitytään opistojen taiteen perusopetuksen pedagogiikan kehittämiseen. Hankkeessa perehdytään esimerkiksi ekososiaaliseen taidepedagogiikkaan ja uudistetaan opetushenkilöstön osaamista käytännön sovellusten avulla. Hanketta koordinoi Nurmijärven Opisto ja siinä ovat mukana Tuusulan, Kerava ja Järvenpää opistot sekä Mäntsälän kansalaisopisto. Hankkeen rahoittaa Opetushallitus vuosiksi 2024–2025.

Tanssiopisto Vinha • Tanssiharrastus on kestävä tulevaisuutta

Tanssiopisto Vinhan tavoitteet huomioivat kestävä tulevaisuuden. Opiston mukaan tanssiopetuksella on tärkeä rooli kestävä tulevaisuuden rakentajana, ja kestävä taideopetus rohkaisee vaihtoehtoisten näkökulmien pohtimiseen. Tavoitteessa korostuu luovan ajattelun kehittymisen arvostaminen uusien merkitysten rakentamisessa ja toiminnan moninaisuuden ymmärtämisessä. Tanssiopisto Vinhalla on opetuspaikkoja Karkkilassa, Vihdissä ja Lohjalla.

Useat eri taideoppilaitokset • Sertifikaatti oppilaitoksen ympäristöjohtamisen tukena – Case Hiiden Opisto

OKKA-säätiön myöntämä Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifikaatti on tunnustus oppilaitoksen sitoutumisesta kestävän kehityksen periaatteiden edistämiseen ja sen pitkäjänteiseen työhön ympäristön, yhteiskunnan ja talouden kestävyyspuolesta. Muiden muassa Hiiden Opistolle alkuvuonna 2025 myönnetty sertifikaatti tukee opiston pitkäaikaisia tavoitteita toimia ympäristövastuullisena ja yhteiskunnallisesti vastuullisena oppilaitoksena. Tiedotteessaan Lohjan kaupunki myös toteaa, että sertifikaatti tukee tiiviisti kaupungin strategisia tavoitteita edistämällä paikallisten asukkaiden ja opiskelijoiden ympäristötietoisuutta ja vastuullisuutta.

Sertifikaatin hakua ja oppilaitoksen kestävän kehityksen työtä koordinoimaan perustettiin opistolla vuoden 2023 alussa kestävän kehityksen työryhmä. Työryhmän tehtävänä on lisäksi käynnistää ja vakiinnuttaa tavoitteellista kestävän kehityksen työtä opistossa, kartoittaa henkilöstön vastuullisuuteen liittyviä koulutustarpeita, järjestää koulutusta ja tiedottaa kestävän kehityksen asioista. Hiiden opiston verkkosivuilla ympäristötyö näkyy esimerkiksi Vastuullisuus-osiona, jossa on esitelty opiston kestävän kehityksen toimintaperiaatteet, ja teemaa käsittelevinä blogiteksteinä.

OKKA-sertifikaatin hakeminen

Sertifikaatin hakeminen edellyttää taiteen perusopetuksen oppilaitokselta kattavaa itsearviointiprosessia, kehittämissuunnitelman laatimista ja ulkoista auditointia. Itsearviointi perustuu kestävän tulevaisuuden indikaattoreihin, joissa tarkastellaan opetusta, toimintakulttuuria ja johtamista. Sertifikaattia ylläpidetään vuosittaisilla itsearvioinneilla ja kolmen vuoden välein toteutettavalla uusimisauditoinnilla. Sertifikaatin hakeminen OKKA-säätiöltä on maksutonta. Sertifikaattia hakevat organisaatiot sitovat sertifikaatin hakuun oman henkilökunnan resursseja ja vastaavat ulkoisen arvioinnin toteutukseen liittyvistä kustannuksista.

OKKA-sertifikaatin saaneita kunnallisia tai kuntien tukemia taiteen perusopetusta tarjoavia opistoja

Hiiden Opisto (Lohja), Espoon teatteri- ja sirkuskoulu ESKO, Espoon kuvataidekoulu, Hurja Piruetti Länsi-Uudenmaan tanssiopisto, Nurmijärven opisto, Vanajaveden Opisto (Hämeenlinna, Janakkala, Hattula), Pirkan opisto (Nokia, Pirkkala, Lempäälä, Vesilahti), Vakka-Suomen kansalaisopisto (Laitila, Uusikaupunki, Pyhäranta, Taivassalo, Kustavi ja Vehmaa), Sasky Petäjä-opisto (13 kunnan koulutuskuntayhtymä).

Kuva: Tuula Palaste

3.5 Yleinen kulttuuritoiminta

Kiinteistöt ja toimitilat

Keran Hallit • Kulttuuria väliaikaistilojen kokeilussa

Keran Hallit oli onnistunut entisen logistiikka-keskuksen tilojen hyödyntämisen kokeilu Espoossa. Vuodesta 2019 hallit ja niiden ympäristö tarjosivat monipuolisia tiloja erilaisille toimijoille liikunnasta kulttuuriin ja ruoantuotantoon. Väli-aikaistilassa esimerkiksi vuokrat saatiin pidettyä edullisina, sillä purettavien tilojen vuokratuotolla ei tarvinnut kattaa kiinteistön pitkän tähtäimen ylläpitoa. Kokeilu edisti kestävän tilankäytön ajattelua ja yhteistyötä kaupunkitasoisesti sekä toi esiin kiertotalouden merkitystä kaupunkisuunnittelussa. Kiinteistöjen purkaminen alkaa vuonna 2025.

Liikkuminen ja logistiikka

Helsingin kulttuuri ja vapaa-ajan toimiala • Taidetta omassa kotikaupunginosassa

Helsingin kaupungin osallistavan kulttuurityön, Helsingin mallin, kehittämisavustuksilla tuetaan kulttuuritoimintaa, jossa lähtökohtana ovat keskustan ulkopuolisten alueiden erityispiirteet sekä yhdessä tekeminen kaupunkilaisten ja ammattitaiteilijoiden kesken. Malli tarjoaa asukkaille mahdollisuuden kokea taidetta lähellä kotia, omassa kotikaupunginosassa.

Karkkilan kaupungin kulttuuripalvelut • Joukkoliikenne liikuttaa tapahtumavieraita

Karkkilan kaupungin tukemat joukkoliikennepalvelut Höökikytyi ja TOPI-kaupunkijuna ovat mukana toteuttamassa kestävästä liikkumisesta karkkilalaisiin kulttuuritapahtumiin. Kaupungin koordinoimilla Rautapäivillä TOPI kuljetti vieraita linja-autoaseman ja tapahtumapaikkojen välillä tapahtumapäivien ajan. Höökikytydin avulla

kaupunki voi tarvittaessa tarjota kaupunkilaisille maksuttomia liikennepalveluita erityisten tapahtumien aikana.

Kouvolan kaupungin kulttuurikasvatus • Kulttuurikasvatuksen pariin joukkoliikenteellä

Kouvolan kaupungissa suositaan sitä, että perusopetuksen oppilaat voivat kulkea joukkoliikenteellä kulttuurikasvatusohjelman mukaisesti järjestettyyn toimintaan. Matkat tehdään opettajien kanssa koulupäivän aikana.

Salon kaupungin kulttuuripalvelut

• Tapahtuma-ajan valitseminen joukkoliikenteen vuoroihin sopivaksi

Salon kulttuuripalvelut pyrkivät järjestämään tapahtumia ajankohtana, jolloin joukkoliikenne on käytettävissä. Lisäksi kaupungissa osa tuotannoista toteutetaan lähikulttuuripalveluina, jolloin yleisön liikuttamisen sijaan sisällöt viedään suoraan ihmisten luokse, eikä matkustustarvetta synny.

Useat eri kunnat • Kulttuuri kylässä

Uudenmaan kulttuuritoiminnan kehittämis-tehtävä Kulttuuri kylässä toteutettiin vuosina 2021–2022 Uudenmaan kuntien kulttuurihenkilöstön ja alueella toimivien yhteisöjen yhteistyönä. Yhtenä kehitystehtävän tavoitteena oli tuoda kulttuuria ja taidetta keskustajamien ulkopuolelle, etenkin kylien asukkaiden saataville. Toimintavuosien aikana 68 taiteilijaa toteutti 100 taide- ja kulttuuritapahtumaa 70:ssä Uudenmaan kylässä ja taajamassa. Tapahtumiin osallistui noin 6700 eri ikäistä henkilöä. Vuoden 2022 tapahtumiin kuuluivat esimerkiksi Taidepuutuohityöpaja, keskiajalle kiidättävä mysteerinäytelmä Säilättäret sekä ilma-akrobatiaa ja rytmejä sisältävä Elämyksellinen luontopolku. Kehittämistehtävän päärahoittajana toimi opetus- ja kulttuuriministeriö.

Useat eri kunnat • Henkilökunnan kestävä liikkuminen

Kokkolan kaupungin kulttuuripalveluiden henkilökunta suosii joukkoliikennettä ja pyrkii välttämään lentomatkestusta. Toimistolla käytettävissä oleva pyörä kannustaa suosimaan pyöräilyä lyhyillä matkoilla. Myös Kajaanin kaupungilla on henkilökunnan käytössä polkupyöriä ja joukkoliikennettä suositaan esimerkiksi lentämisen sijaan. Kaupungilla on lisäksi hybridiyhteiskäyttöauto. Pellon kunnan työntekijöiden käyttöön puolestaan on hankittu sähköauto. Salon kaupungilla on otettu käyttöön kulttuurin kimpakyydit, erityisesti taide- ja kulttuuritoimijoiden ja kaupungin välisen Kulttuurikumppanit-yhteistyöelimen kokouksiin ja tutustumismatkoille.

Hankinnat ja materiaalit

Kulttuurin edistäminen ja kumppanuudet Espoo • Kestävän kehityksen viitekehys palveluntuottajien toimijarekisterissä

Espoon kulttuurikasvatusmallien ja harrastuspolun palveluntuottajat valitaan dynaamisen toimittajarekisterin kautta. Yhtenä palveluhankintojen kriteerinä on kestävä kehityksen viitekehityksen huomioiminen toiminnassa. Palvelutuottajana on muun muassa Kierrätyskeskus, jonka yhteistyöpajat kulttuuripalvelut hankkivat koulujen kanssa osana kulttuurikasvatustoimintaa.

Useat eri kunnat • Kalusteiden ja laitteiden kierrätys ja yhteiskäyttö

Salon kaupungin kulttuuripalveluiden käytössä olevat toimistokalusteet on pääosin hankittu kierrätettynä muiden yksiköiden jäämistöstä. Kouvolan kaupungin kulttuuripalveluissa hyödynnetään talon yhteistä tulostuskonetta.

Useat eri kunnat • Materiaalisten resurssien kartoitus

Pietarsaaren kaupungin ja Vieremän kunnan kulttuuritoimissa on toteutettu materiaalisten resurssien kartoitus. Kartoitus auttaa välttämään turhia hankintoja esimerkiksi toimistossa. Pietarsaareissa tarve uusille hankinnoille on pieni, sillä kulttuuritoimi on siirtynyt jaettuuihin tiloihin opistojen kanssa.

Useat eri kunnat • Toiminnan, tapahtumien ja esitysten materiaalien kierrätys

Lempäälän kunnan kulttuuripalveluissa uusiokäytetään mahdollisuuksien mukaan kaikki tapahtumissa käytetyt materiaalit, kuten kyltit, somisteet, vaatteet ja muu rekvisiitta. Tohmajärven kunnassa pyritään kierrättämään esityksiä lähikuntien ja maakuntien kesken. Salossa hyödynnetään kierrätysmateriaaleja työpajoissa.

Useat eri kunnat • Ympäristönäkökulmat hankinnoissa

Kokkolan kunnan kulttuuripalveluissa hankintoja harkitaan tarkkaan ja ympäristönäkökulmat huomioidaan mahdollisuuksien mukaan. Askolan kirjasto- ja kulttuuritoimessa vältetään turhia hankintoja, pyritään lisäämään kierrätettynä hankittua ja sisällytetään ympäristönäkökulmat hankintaprosesseihin ja tarjouspyyntöihin. Salon kaupunki edellyttää painotuotteiden toimittajilta sertifioitua ympäristöjärjestelmää ja ulkopuolisen organisaation valvomaa ja auditoimaa hiilijalanjäljen kompensointijärjestelmää. Enontekiön kunnassa ostopalvelut tilataan pääsääntöisesti läheltä.

”Useimmat käyttämistämme työvälineistä siirtyvät tekijältä seuraavalle.”

– Markus Koivumaa, kulttuuri- ja vapaa-aikakoordinaattori, Pellon kunta

Ruoka ja tarjoilut

Useat eri kunnat • Ruokahävikin ehkäisy ja ylijäämän hyödyntäminen

Useiden kuntien kulttuuripalveluissa pyritään ehkäisemään ruokahävikkiä ja hyödyntämään ylijäämiä. Vieremän kunnassa kulttuuritoimen tapahtumien tarjoilujen määrä pyritään optimimaan ja mahdollinen ylijäämä jaetaan eteenpäin yhteistyökumppaneille. Pietarsaaren kaupungissa tarjoilujen määrät pyritään optimimaan pyytämällä suurimpaan osaan tapahtumista ilmoittautuminen ennakkoon.

Useat eri kunnat • Kasvis- ja vegaanivaihtoehtojen suosiminen tilaisuuksissa ja tapahtumissa

Monien kuntien kulttuuripalveluissa suositetaan kasvis- ja vegaanivaihtoehtoja. Esimerkiksi Salossa tarjoilut sisältävät aina kasvisvaihtoehdon ja Kajaanissa osassa kulttuuripalveluiden tarjoiluja suositetaan kasvis- ja vegaanivaihtoehtoja. Espoossa kasvis- ja vegaaniruokavalion suosiminen tilaisuuksien tarjoiluissa on kaupunkitason tavoite. Lempäälän kunnassa järjestettiin kesällä 2024 ensimmäistä kertaa Lempimusaa-kesätapahtuma. Tapahtumassa oli tarjolla ainoastaan kasvisruokaa.

Vaikuttaminen ja ympäristökasvatus

Kaupunkitapahtumat Espoo • Eloisa Espoo

Eloisa Espoo on hanke, jonka tavoitteena on toteuttaa vuosien 2024 ja 2025 aikana Espoon alueella niittyjen ennallistamis- ja perustamistoimenpiteitä, puiden istutuksia sekä metsäprojekteja asukkaita osallistaen. Toiminta sisältää elämyksellisiä ympäristötapahtumia, taidetta, luontotekoja ja tietoa. Hankkeen käynnistysvuonna toteutettiin useita pilottihankkeita, kuten esimerkiksi kaikille avoimia tapahtumia ja talkoita, puiden istutusta ja hyönteishotelleja. Lisäksi kokeiltiin modulaaristen viheristuinalueiden hyödyntämistä kaupunkitilassa sekä torjuttiin vieraslajeja Crowdsorsa-sovelluksella.

Kouvolan kaupungin kulttuuripalvelut ja -kasvatus • Ympäristökasvatuksen päivä

Kouvolan kaupungin kulttuuripalvelut järjestävät vuosittain perusopetuksen alaluokkien pien- ja erityisryhmien oppilaille ympäristökasvatuksen päivän. Päivässä ovat mukana Kouvolan taidelaitokset, Kestävän kehityksen -työryhmä ja luonto- ja ympäristölinjan opiskelijat.

Lempäälän kunnan kulttuuripalvelut • Kestävä Lempäälä

Lempäälän pääkirjastossa järjestettiin maaliskuussa 2024 Kestävä Lempäälä - arjen teoilla yhdessä -ympäristötapahtuma, jonka ohjelma sisälsi muun muassa ilmastoaiheisen asiantuntijapaneelin sekä paikallisten ympäristötoimijoiden esittelypisteitä. Ohjelmassa käsiteltiin esimerkiksi ruokahävikin vähentämistä kotona, luonnon monimuotoisuuden vaikutamista omalla pihalla ja kuntalaisen roolia ilmastotoimissa.

Porvoon kaupungin kulttuuripalvelut • Keinotekoinen ikimetsä

Kesällä 2023 Porvoon kaupungin Jokirantaan rakentui keinotekoinen ikimetsä. Kuvataiteilija Pia Sirénin teoksen luoma kestoluonto koostui rakennustelineistä, pressuista, köysistä ja betonista. Teos loi kontrastia rakennetun ympäristön ja luonnon välille, ja avasi mahdollisuuden pohtia, miltä metsä näyttää ja missä ikimetsiä vielä on jäljellä. Teoksen tilasi Porvoon kaupungin kulttuuripalvelut ja yhteistyökumppanina toimii Kataja Event. Tilapäinen teos toteutettiin osana Porvoon Länsirannan taideohjelmaa.

Sipoon vapaa-ajan jaosto • Kulttuuripalkinto työlle rakennusperinteen vaalimiseksi

Sipoon kunnan kulttuuripalkinto myönnettiin vuonna 2022 Jari Vesaselle Varpulan Luomutilalta. Palkinnon myöntämistä perusteltiin muun muassa Vesasen toiminnan ekologisuudella, kestäväällä ja terveellä rakentamisella sekä hyvinvoinnilla ja esteettisesti rakennetulla

ympäristöllä. Vesanen siirsi 15 vuotta sitten 360-neliöisen pohjalaistalon Sipooseen ja kunnosti sen entisaikojen loistoon.

Useat eri kunnat • Kirppis- ja kierrätystapahtumat

Monien kuntien kulttuuri- tai kaupunkitapahtumapalvelut järjestävät kirppistapahtumia. Esimerkiksi Keravalla pidettiin kesällä 2024 kaikille avoimia kesäkirppisiä kirjaston edustalla noin kerran viikossa touko-elokuussa. Kauniaisissa kirpputoria on järjestetty kaupungintalon sisätiloissa myös syysaikaan. Molemmissa tapahtumissa on ollut tarjolla ilmaiset myyntipöydät.

”Ympäristö- ja kierrätysteemoja esitetään taiteen keinoin.”

- Keth Strömdahl, kirjastojohtaja ja kulttuuritoimintavastaava, Askolan kunta

Ympäristöjohtaminen

Kaupunkitapahtumat Espoo • Ekokompassilla alennusta alueenkäyttövuokraan

Espoossa järjestettävien tapahtumien tuotannossa on otettava huomioon vastuullisuus ja ympäristön kestävyys. Kannusteena Espoon kaupunki myöntää 30 % alennuksen alueenkäyttövuokrasta tapahtumille, joilla on Ekokompassi ympäristöjärjestelmä ja -todistus.

Useat eri kunnat • Henkilökunnan osaamisen kehittäminen ja ylläpito

Kuntien yleisellä kulttuuritoimella on erilaisia keinoja, kuten luennot, verkostot ja hankkeet henkilökunnan ympäristöosaamisen kehittämiseen ja ylläpitoon. Esimerkiksi Isojoen kirjasto- ja kulttuuripalveluissa päivitetään henkilökunnan ympäristöosaamista. Kokkolan kunnan

kulttuuripalveluissa tarjotaan henkilöstölle suunnattuja ilmastoaiheisia koulutuksia.

Useat eri kunnat • Kestävä kehitys kulttuurikasvatussuunnitelmassa

Monien kuntien kulttuuripalvelut laativat kulttuurikasvatussuunnitelman. Suunnitelma voidaan laatia yhteistyössä muiden toimialojen, kuten kirjastopalveluiden ja taiteen perusopetuksen kanssa. Kulttuurikasvatussuunnitelma on työkalu kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatuksen toteuttamiseen kunnassa osana opetusta. Esimerkiksi Salossa viidennen ja kuudennen luokan oppilaiden taitoja ja tiedostavan sekä vastuullisen elämäntavan opiskelua tuetaan Salon kulttuurikasvatussuunnitelma Nappulan avulla. Näiden ikäluokkien teemana on kestävä kehitys, ympäristö ja kestävä elämäntavan omaksuminen. Ysiluokkalaisten teemana ympäristöosaaminen ja yhteistyö. Vantaalla kulttuurikasvatussuunnitelmaa toimeenpannaan esimerkiksi lastenkulttuuripalveluissa. Ohjelma on sisältänyt esimerkiksi koululaisryhmille yhteistyössä Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen kanssa järjestettyjä kestävä kehityksen pajoja.

Useat eri kunnat • Vastuullisuus kumppanuuksien kriteerinä

Joissain Suomen kunnissa on asetettu vastuullisuuskriteerejä tapahtuma- ja kulttuurikumppanuuksille. Esimerkiksi Espoossa tapahtumakumppanuuksien kriteerinä ovat Espoo-tarinan toteuttaminen ja kaupungin eettisten arvojen noudattaminen. Kumppanuusyhteistyön esittelylomakkeessa vaaditaan vastuullisuussuunnitelma, jossa pyydetään kertomaan, miten kestävä kehitys huomioidaan tapahtumassa ja tuomaan esiin tapahtumajärjestäjän mahdolliset vastuullisuusohjelmat tai -sertifikaatit. Porvoon kaupungissa elinvoiman toimialan kumppanuuksissa, kuten muun muassa kulttuurikumppanuuksissa ja taiteen perusopetuksen kumppanuuksissa, kriteerinä on, että toiminta tukee Porvoon

ilmastotavoitteiden toteutumista. Rautjärven kunnan kulttuuritoimessa avustuksia ollaan päivittämässä kumppanuussopimuksiksi, joissa voidaan jatkossa huomioida ympäristöteemat esimerkiksi tapahtumiin liittyvien pyöräparkkien muodossa.

Vantaan kulttuuri- ja kirjastopalvelut • Palvelualueen Ekokompassi

Vantaan kaupunkikulttuurin ja hyvinvoinnin toimialan kulttuuri- ja kirjastopalveluissa otettiin käyttöön Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä. Työ aloitettiin kartoittamalla palvelualueen keskeisimmät ympäristövaikutukset ja nykyinen jätehuolto. Alkukartoituksen jälkeen suoritettiin ympäristövaikutusten arvioinnit, toimintaan vaikuttava lainsäädäntö, kemikaalikartoitukset ja sekä jätehuoltosuunnitelmat. Jokaiselle palvelualueen palveluyksikölle laadittiin oma ympäristöohjelma. Ympäristövaikutusten pienentämisen tavoitteiksi valittiin teemoja, kuten materiaalinkäyttö, hankinnat, viestintä ja vaikuttaminen. Ekokompassin käyttöönotto oli opinnäytetyön kehitystehtävä. Toimialalle myönnettiin Ekokompassi-sertifikaatti loppuvuonna 2024.

Useat eri kunnat • Tietoa ja työkaluja tapahtumajärjestäjille – Case Uusimaa

Kuntien yleisen kulttuuritoiminnan päätoiminta-alueita ovat muiden muassa kulttuuritapahtumien tuottaminen ja järjestäminen. Oman tapahtumatuoannon lisäksi kunnat muodostavat tapahtumakumppanuuksia ja esimerkiksi vuokraavat erilaisia tiloja ja tapahtuma-alueita muille tapahtumajärjestäjille. Monissa kunnissa halutaan kannustaa tapahtumajärjestäjiä toimimaan vastuullisesti ja ylittämään lakisääteiset veloitteet tarjoamalla oppaita ja työkaluja ekologisen kestävyuden huomioimiseen. Työtä tehdään monesti yhteistyössä muiden kuntien toimialojen kanssa.

Helsingin kaupunki: Tapahtumien hiilijalanjälkilaskuri ja ympäristövastuu tapahtumissa

Helsingin kaupunki tarjoaa sivuillaan tapahtumanjärjestäjille tietoa ympäristövastuusta ja hiilijalanjälkilaskurin, jota voi hyödyntää ilmastoystävällisen tapahtuman järjestämisessä ja kehittämisessä. Sivulla annetaan ekologisen kestävyuden vinkkejä tapahtuman suunnitteluun, tapahtumapaikkaan, hankintoihin, ruokaan ja juomaan sekä meluun ja jätehuoltoon liittyen. Laskuri puolestaan auttaa tunnistamaan tapahtumien keskeiset päästölähteet ja suunnittelemaan vaikuttavia, päästöjä vähentäviä toimia.

Sipoon kunta: Tapahtumaopas

Sipoon kunnan tapahtumaopas opastaa kattavasti löytämään omalle tapahtumalle sopivan toteutustavan ja paikan Sipoossa. Opas sisältää myös osion ympäristövastuullisuudesta. Osiossa kuvailaan tiiviisti tapahtumien ympäristövaikutukset ja muistutetaan tapahtumajärjestäjää vastuulliseen toimintaan sitoutumisesta erityisesti kunnan julkisilla alueilla. Opas muistuttaa julkisen liikenteen kulkuyhteyksien huomioimisesta, siisteydestä ja jätteiden kierrätyksestä, sekä ympäristön, vesistön ja maaperän kuormituksesta ja lintujen pesimäalueista. Lisäksi tarjolla on linkkejä kattavampiin tietopaketteihin.

Vantaan kaupunki: Vastuullisen tapahtuman periaatteet

Vantaan kaupungin sivuilta löytyy Vantaan ympäristökeskuksen kokoamana ohjeita tapahtuman järjestäjille. Muun ohjeistuksen lisäksi ohjeet sisältävät Vastuullisen tapahtuman periaatteet -osion, jossa kuvattavien periaatteiden tavoitteena on ohjata tapahtumajärjestäjiä vastuullisempien tapahtumien toteuttamiseen Vantaalla. Tapahtumajärjestäjiä neuvotaan tutustumaan esimerkiksi YK:n kestävä kehityksen tavoitteisiin ja järjestäjille tarjotaan vinkkejä ympäristökuormitusta vähentäviin toimiin esimerkiksi liikkumiseen, jätteisiin ja ruokaan liittyen. Kaupungilla on käytössä myös Tapahtuma-apuri-sovellus, joka muistuttaa ympäristön huomioimisesta.

Esimerkkejä muualta Suomesta

Ohjeita ympäristövastuulliseen tapahtumajärjestämiseen tarjoavat myös muun muassa Espoon kaupunki ja Järvenpään kaupunki. Kouvolassa laadittiin Tapahtumakipinä-hankkeessa (2023–2025) Tapahtumajärjestäjien ympäristö- ja vastuullisuusperiaatteet. Tietopaketti tuodaan verkkoon luettavaksi ja sitä hyödynnetään kouvolalaisen tapahtumatoimijoiden kouluttamiseen. Periaatteet sisältävät ohjeita muun muassa saapumisen, majoittumisen, ruoan ja energian vastuullisista valinnoista tapahtumajärjestämisessä.

Useat eri kunnat • Ekologinen kestävyys kulttuuriavustusten kriteerinä – Case Uusimaa

Kunnat jakavat kulttuuriavustuksia osana kuntien kulttuuritoimilain toimeenpanoa (Finlex 166/2019). Avustukset ovat keino vahvistaa ja monipuolistaa taide- ja kulttuuritarjontaa, ja niiden avulla voidaan tukea esimerkiksi ammatillisia taide- ja kulttuuripalveluita, taiteen perusopetusta, paikallisten ammattitaiteilijoiden työskentelyä, kaupunginosa- ja kotiseutuyhdistysten ja taide- ja kulttuuriyhdistysten toimintaa, sekä toimijoiden välistä yhteistyötä.

Viime vuosina kulttuuriavustusten yhteisiin periaatteisiin on enenevässä määrin sisällytetty myös ekologisen kestävyuden kriteerejä. Kriteerit tukevat sekä kuntien kulttuuritoiminnan lain että kuntien ympäristötavoitteiden toimeenpanoa. Seuraavassa esitellään, miten ekologinen kestävyys on huomioitu kolmen uusimaalaisen kaupungin kulttuuriavustusten avustusperiaatteissa.

Espoon kaupunki: Vastuullisuus ja kestävä kehitys

Espoon kaupungin kulttuuriavustusten periaatteissa todetaan, että kaupungin avustaman kulttuuritoiminnan tulee olla vastuullista. Ekologisen kestävyuden osalta avustuksen saajan odotetaan sitoutuvan noudattamaan YK:n kestävä kehityksen tavoitteita ja toiminnassa tulee varmistaa kaiken elävän elämän hyvinvointi ja hyvä kohtelu. Arviointiperusteissa kiinnitetään huomiota siihen, miten toiminnassa huomioidaan ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys kaupungin linjauksia seuraten.

Järvenpään kaupunki: Ympäristö ja kestävyys

Järvenpään kaupungin toiminta- ja kohdeavustusten myöntämisperusteissa huomioidaan yhteensopivuus kaupunkistrategian ja avustusten yhteisten kriteerien kanssa. Kriteerit painottuvat erityisesti kaupunkistrategian painopisteisiin Vihreä kaupunkielämä ja Ajoissa auttaminen. Ympäristön ja kestävyuden kriteereissä huomioidaan tavat kannustaa osallistujia kestävien liikkumismuotojen käyttämiseen, jätteiden määrän minimointi, kierrättäminen ja materiaalien ja tarvikkeiden kestävä käyttö, sekä muu ympäristönäkökulmien huomiointi. Toiminta-avustusten osalta toiminnan ei tarvitse täyttää kaikkia kriteerejä, mutta avustus voidaan myöntää vain sellaiselle toiminnalle, joka vastaa johonkin strategian tavoitteisiin ja kriteereihin.

Porvoon kaupunki: Ilmastotekojen kaupunki

Porvoon kaupungin avustusten ja apurahojen yhtenäisissä avustuskriteereissä huomioidaan Porvoon kaupunkistrategian neljä tavoitetta, joista erityisesti Ilmastotekojen kaupunki liittyy ekologisen kestävyuden edistämiseen. Strategian mukaisesti avustettavan toiminnan toivotaan tukevan Porvoon ilmastotavoitteiden toteutumista. Kaikkien hakemusten ei tarvitse täyttää kaikkia kaupunkistrategian tavoitteita. Hakemuksia verrataan toisiinsa siten, että kaikki avustettava toiminta kokonaisuutena edistäisi seuraavien Porvoon kaupunkistrategian tavoitteiden toteutumista mahdollisimman vaikuttavasti.

Esimerkkejä muualta Suomesta

Ympäristön ja kestävä kehityksen huomioiminen kulttuuriavustuksissa ei ole vain uusmaalainen ilmiö. Esimerkiksi Isojoen kunnassa avustuksilla tuetaan uusien tuotantojen lisäksi uusintaesityksiä ja Pietarsaaren kunnassa avustuksissa huomioidaan erityisesti ne hankkeet ja toimijat, jotka nostavat kestävä kehityksen tai ekologisuuden esiin hakemuksessaan. Kajaanin kaupungissa tapahtuma- sekä kohde- ja toiminta-avustushakemusten yhtenä kriteerinä on toiminnan kestävä kehityksen edistäminen.

Lohjan kirjasto. Kuva: Tuula Palaste.

4. Ympäristötyön esikuvat

Hyvät ideat eivät synny tyhjiössä. Inspiroidumme muiden teoista ja jatkokehittelemällä ideoita omaan toimintaamme sopivaksi olemme inspiraatioksi muille. Myös monet edellisen kappaleen hyvistä käytännöistä voivat monistua, vakiintua ja löytää uusia muotoja – joskus yllättävissäkin paikoissa.

Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyviä käytäntöjä selvittäneessä kyselyssä kysyttiin keneltä tai miltä toimijalta vastaaja tai

vastaajan organisaatio on saanut inspiraatiota kestävyystyöhön. Vastauksien perusteella kuntien kulttuuripalvelut seuraavat oman alansa ympäristötyötä. Lisäksi inspiraatiota tarjoavat esimerkiksi kuntien ympäristötyö, erilaiset ympäristöjärjestelmät, koulutukset, verkostot sekä kaupalliset toimijat kuten hotellit ja suuret festivaalit. Tärkeä kipinä toimintaan on myös tieto globaalista ympäristön tilasta sekä henkilökohtainen kokemus luonnonympäristöistä.

Mistä kuntien kulttuuripalvelut ovat saaneet inspiraatiota ympäristötyöhönsä

Kirjastot

- Kunnan ilmastotyö
- Ympäristökeskukset
- Alueelliset sähkötyöt (ideoita lainattaviin esineisiin)
- Muiden kirjastojen toteuttamat ideat ja ekohankkeet
- Jäsenkuntien yhteiset kirjasto-organisaatiot
- Vihreä kirjasto - Yleisten kirjastojen ympäristösivu
- Nordic Libraries for Sustainability -seminaarit
- Media

Taide- ja kulttuurilaitokset

- Green Orchestra Guide -opas
- Teatterin vihreä kirja
- Kestävän kuvataiteen verkosto
- Muut orkesterit
- Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä
- Albert-ympäristöjärjestelmä
- Green Office -ympäristöjärjestelmä
- TAKO-yhdistys
- Albert de la Chapellen säätio
- Flow Festival
- Hotellit

Kulttuuritalot ja kulttuurikeskukset

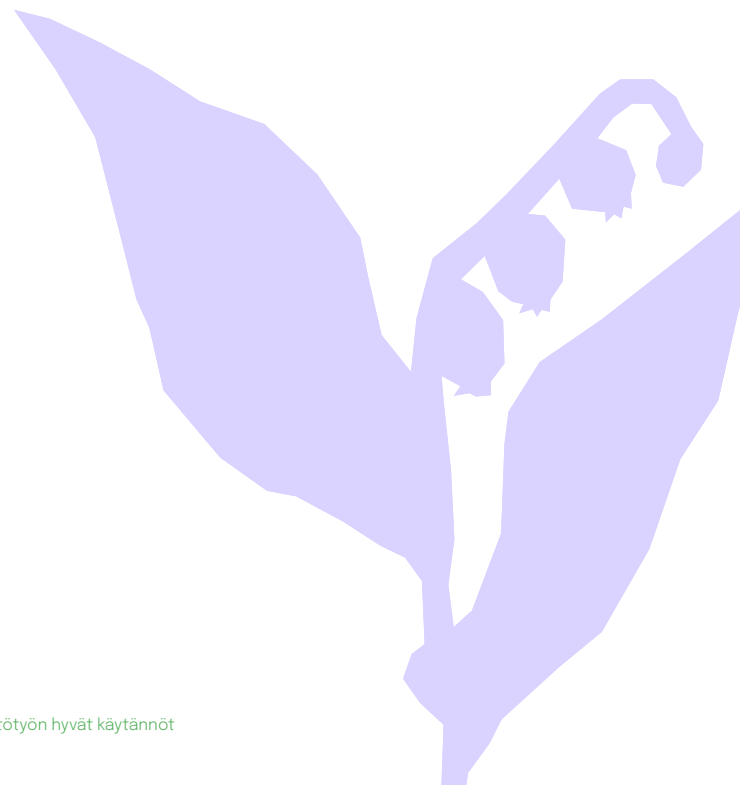
- Kunnan ilmastotyö
- Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä
- Hinku-verkosto

Taiteen perusopetus ja taideoppilaitokset

- Euroopan musiikkiopistojen liitto
- Taiteen perusopetusliitto
- Suomen tanssioppilaitosten liitto
- OKKA-säätio
- Muut taideoppilaitokset
- Koulut
- Kestävän kehityksen foorumi
- HUMAKin kestävän kehityksen kurssi
- Valtakunnallisesti näkyvä valistaminen
- Planetaariset rajat
- Maaseudulla asuminen
- Ajan viettäminen ja harrastaminen luonnossa

Yleinen kulttuuritoiminta

- Kunnan ympäristötyö ja -asiantuntijat
- Kunnan viestintä
- Maakunnan liiton ilmastoasiantuntija
- Greenreality-verkosto
- Hinku-verkosto
- Lastenkulttuuriverkosto
- Kansalaisopistot
- IHME Helsinki
- Flow Festival
- Tapahtumateollisuus ry:n järjestämä ympäristöakatemia
- Media

Kulttuurikeskus Stoan retkeläisiä Karhunkalliolla. Kuva: Sini Valanne-Feroze.

5. Johtopäätökset

Kuntien kulttuuripalvelut ovat mukana luovien alojen kestävyysmurroksessa

Tässä koonnissa riittää hyviä käytäntöjä selailtavaksi kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön toimista ja toimintamalleista. Merkittävä osa julkaisuun kootuista hyvistä käytännöistä löytyy kuntien ja kuntien kulttuuripalveluiden verkkosivuilta sekä muista julkisista lähteistä. Verkkosivujen lisäksi tietoa jaetaan alan verkostoissa, koulutuksissa ja yhteistyöhankkeissa. Myös selvityksen aikana tehdyllä kyselyllä oli suuri rooli toimien koonnissa: sen avulla mukaan saatiin sellaisia toimia, joista ei vielä ole viestitty laajemmalle yleisölle. Iso osa selvityksen aikana

esiin tulleista toimista sisällytettiin koosteesseen, mutta esimerkiksi joitain yleisesti käytössä olevia tai toistuvia toimia karsittiin. Koonnissa pyritään tarjoamaan monipuolinen katsaus kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvistä käytännöistä.

Kootut hyvät käytännöt osoittavat, että kuntien kulttuuripalvelut ovat toimialana koko maan laajuisesti mukana edistämässä luovien alojen kestävyysmurrosta. Kuntien kulttuuripalveluissa ja niiden toimintaympäristön kestävyttä rakentavissa kunnissa toimintaa sovitetaan monin eri keinoin ympäristön kantokyvyn rajoihin. Jotta ekologinen kestävyysmurros toteutuisi, toimia on hyvä jatkaa, monistaa ja vakiinnuttaa.

Ilmastonmuutoksen hillintä ja luontokadon pysäyttäminen eivät ole yksin luovien alojen harteilla, mutta kokonaisvaltainen murros tapahtuu vain, jos yhteiskunnan eri toimialat kulkevat yhteisiä tavoitteita kohti. Kestävät kuntien kulttuuripalvelut ja kuntien ylläpitämä toimintaympäristö voivat olla samaan aikaan sekä arkea että utopiaa – muutos voi hyvinkin tapahtua aluksi pistemäisesti, kunnes muuttuneet toimintatavat leviävät ja arkipäiväistyvät ideoiden jakamisen ja toteuttamisen kautta.

Positiivisen näkymän lisäksi on myös todettava, että on olemassa monia kuntien kulttuuripalveluita, joissa ympäristötyö, erityisesti suunnitelmallisempi ympäristötyö, on vasta alkamassa. Selvityksen aikana vastaan tuli kulttuuripalveluita ja kokonaisia kuntia, joiden kulttuuripalveluiden ympäristötyöstä ei löytynyt tietoa julkisista lähteistä, eikä kulttuuripalveluilla välttämättä ollut roolia kuntien kestävyysuunnitelmassa. On kuitenkin mahdollista, että työtä tehdään, mutta siitä ei syystä tai toisesta viestitä. Tästä julkaisusta toivottavasti löytyy vinkkejä sekä nykyisten toimien viestintään, että uusien toimien ideointiin.

Hyviä käytäntöjä eri puolilta Suomea

Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvät käytännöt –selvityksessä tarkasteltiin kuntien kulttuuripalveluiden toimia ja toimintamalleja valtakunnallisella tasolla. Koonnissa selvitettiin hyviä käytäntöjä ja ympäristötyön esikuvia kyselyn avulla, minkä lisäksi selvityksen aikana tehtiin tarkempi tarkastelu Uudenmaan kuntien toimiin ja siihen, millaisia rooleja kuntien kulttuuripalveluilla on kuntien kestävyysuunnitelmissa. Selvitys sisältää toimia kaikista Manner-Suomen maakunnista, yli 50 kunnasta ja yli sadalta kunnan kulttuuripalveluiden toimijalta.

Koonnin aikana toteutettuun kyselyyn vastaanotettiin yhteensä 46 vastausta. Kyselyyn tuli eniten

vastauksia yleisestä kulttuuritoiminnasta (19 kpl), kirjastoista (15 kpl) sekä taiteen perusopetuksesta ja taideoppilaitoksista (12 kpl). Kysely tavoitti hie- man heikommin taide- ja kulttuurilaitokset, kuten museot ja orkesterit (10 kpl), ja kulttuuritalot ja -keskukset (4 kpl). Moni vastaajista edusti use- ampaa toimialaa, esimerkiksi kirjastoa ja yleistä kulttuuritoimintaa. Vastausten määrä vaikuttaa suoraan koottujen hyvien käytäntöjen määrään, eikä esimerkkien määrän perusteella siksi voi tehdä johtopäätöksiä siitä, millä tasolla ympäristö- työ eri toimialoilla on tällä hetkellä. Iso osa selvi- tyksen aikana esiin tulleista toimista sisällytettiin koosteeseen, mutta esimerkiksi joitain yleisesti käytössä olevia tai toistuvia toimia karsittiin.

Otoksen perusteella voi todeta, että ekologisen kestävyuden toimia toteutetaan kuntien kulttuu- ripalveluissa, siitä huolimatta, ettei ekologisella kestävyydellä ole ollut yhtä merkittävä rooli kuntien kulttuuripalveluiden strategioissa ja ohjelmissa kuin sosiaalisella ja taloudellisella kestävyydellä. Havaintojen perusteella ympäris- tötyö ole myöskään sidottu maantieteelliseen sijaintiin tai kunnan kokoon. Se, kuinka laajasti ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon moni- muotoisuuden edistäminen otetaan huomioon kulttuuripalveluiden eri toiminnoissa ja ympä- ristötyön eri teemoissa sen sijaan vaihtelee. Jokaiselta kulttuuripalveluiden viideltä eri toimi- alalta löytyy toimijoita, jotka ovat joko tehneet pitkäjänteistä ja kekseliästä ympäristötyötä jo vuosia, tai jotka ovat viime vuosina ryhtyneet määrätietoisesti toimiin. Halu kehittää kestä- vyystyötä ja tarkastella tehtyjä toimia kriittisesti välittyy erityisesti toimialan yhteistyöhankkeista ja toimialojen yhteisistä ympäristöohjelmista.

18 maakuntaa
yli 50 kuntaa
yli 100 kuntien
kulttuuripalveluiden toimijaa

Kuntien kulttuuri- palveluiden ympäristötyö painottuu ilmaston- muutoksen hillintään

Valtaosa selvityksen hyvistä käytännöistä liittyy ilmastonmuutoksen hillintään. Toimet, joilla kuntien kulttuuripalvelut edistävät luonnon monimuotoisuutta, ovat sen sijaan harvinaisempia. Tulos ei yllätä, sillä ilmastonmuutos on ollut viime vuosien kestävyystyön kärkiteema, johon sisältyy laaja joukko erilaisia toimia fossiilittomaan energiaan siirtymisestä kiertotalouden edistämiseen. Luonnon monimuotoisuuden edistäminen on kestävyystyön nouseva seuraava aalto. Näkyvä osoitus tästä ovat hiljalleen yleistyvät kuntien luontopositiivisuuden tiekartat ja hankkeet sekä Sitran kestävyystyön toiminnan laajentaminen ilmastonmuutoksen hillinnän ohella luontokadon vähentämisen tarkasteluun vuodesta 2021. Myös yksityisellä sektorilla pyritään tällä hetkellä pääasiassa vasta tunnistamaan toimia, joilla edistää luonnon monimuotoisuutta sekä paikallisesti yrityksen toimitilojen läheisyydessä että tuotantoketjuissa. Kuntien kulttuuripalveluiden luontotyö liittyy esimerkiksi piha-alueiden lajiston moninaisuuden lisäämiseen ja paikallisten luonnonlajien elinolojen parantamiseen, luontosuhteen muodostamiseen ja luonnossa olemisen lisäämiseen, sekä pölyttäjien pesäpaikkojen rakentamiseen.

Kuntien kulttuuripalveluiden eri toimialojen ilmastonmuutosta hillitsevät toimet ovat melko samankaltaisia: säästetään sähköä, liikutaan kestävästi, hankitaan harkiten ja käsitellään ilmastokysymyksiä oman kulttuuri- ja taidemuodon keinoin. Eroavaisuudet toimialojen toimien välillä liittyvät esimerkiksi kohderyhmään, toimialalle tyypillisiin ympäristöjohtamisen malleihin ja siihen, kuinka tiiviisti toimijat ovat kytköksissä kuntaorganisaatioon. Esimerkiksi yleisen kulttuuritoiminnan ja taiteen perusopetuksen

– kuten myös joissain tapauksissa museoiden ja kulttuurikeskusten – kohderyhmänä ovat usein lapset, jolloin erityisesti sisältöön liittyvissä toimissa korostuu ympäristökasvatuksen keinot. Ympäristöjohtamisen malleissa Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä on yleinen kaikilla kulttuuripalveluiden toimialoilla, mutta toimialoilta on lisäksi omia tai toimialoille tyypillisiä sertifikaatteja ja ympäristöjärjestelmiä, kuten taiteen perusopetukselle suunnattu OKKA-sertifikaatti ja teattereiden kansainvälinen Teatterin vihreä kirja. Kiinteä yhteys kuntaorganisaatioon puolestaan voi vaikuttaa siihen, että kulttuuripalveluiden toimija noudattaa kunnan hankintaohjetta, pääsee mukaan kunnan kaluste- ja välineläinpalveluun tai raportoi ympäristötoimista osana kunnan ilmastosuunnitelman seurantaa. Kuntien tukemilla ja epäsuoremmin kuntaan kytköksissä olevilla kulttuuripalveluilla sen sijaan voi olla esimerkiksi oma kestävien hankintojen ohjeistus.

**”Ilmastonmuutos
kiihdyttää luontokatoa
muokaten lajien elinoloja
nopeammin kuin mihin lajit
pystyvät sopeutumaan.
Ilmastonmuutosta ja
luontokatoa ei voi käsitellä
erillisinä ilmiöinä, vaan myös
ratkaisujen on kytkeydyttävä
toisiinsa.”³**

– Tarja Haaranen, ylijohdaja,
ympäristöministeriö

³ Ympäristöministeriö. (2022). *Luontokato voidaan ratkaista. Haettu 2.4.2025.*

Selvitykseen valikoidut kuusi ympäristötyön kategorioita perustuivat työn alkaessa luovien alojen ekologista kestävyyttä käsitteleviin selvityksiin ja Luovien alojen ekologisen kestävyysmurroksen toimenpideohjelmaan. Alustava toimien kartoitus julkisista lähteistä ja kyselyn tulokset tukivat jaottelua, mutta seitsemäs kategorioita, digitaaliset toimintamallit, jätettiin pois esimerkkien vähyyden vuoksi. Määrällisesti myös esimerkiksi ruokaan ja tarjoiluun liittyviä toimia on vähemmän. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että toimet ovat samankaltaisia eri toimijoilla: suositaan kasvis- tai vegaaniruokavaliota tarjoiluissa, kiinnitetään eri tavoin huomiota tarjoiluastioiden kestävyteen. Tarkempi selvitys voisi kertoa, liittyykö ruoka- ja tarjoilutoimien vähäisyys esimerkiksi siihen, ettei ruoka ja tarjoilu liity oleellisesti kaikkien kuntien kulttuuripalveluiden toimintaan, vai onko toimilla käytännön esteitä kuten taloudelliset haasteet, saatavuuteen liittyvät ongelmat tai yleisön mieltymykset. Kestävien digitaalisten toimintamallien vähyyttä puolestaan voi selittää se, että digitaalisuus on pitkään mielletty immateriaaliseksi, aineettomaksi toiminnaksi millä vähentää riippuvuutta materiaalista. Alan ympäristövaikutuksiin ja ympäristötoimiin ollaan laajemmin vasta heräämässä.

Erityisesti ympäristöön liittyvän sisällön ja ympäristökasvatuksen hyviä käytäntöjä olisi löytynyt toisen vastaavan julkaisun verran. Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus ovat yleinen aihe lukulistoilla, näyttelyissä, konserteissa, esityksissä, kursseilla, retkillä, tapahtumissa ja hankkeissa. Kuntien kulttuuripalveluiden kautta ympäristöteemat tavoittavat erilaisia ja eri ikäisiä yleisöjä, joskus omaan kylään tuotuna, joskus retkenä lähiluontoon tai kaukaiseen vanhaan luonnonmetsään. Kestävyysmurroksen edistämiseen osallistumisen ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa kulttuurin sisältöjen alistamista pelkästään ympäristöteemojen käsittelyyn: kuntien kulttuuripalvelut voivat jatkossakin tuottaa monipuolisia sisältöjä eri aisteille, elämän eri aiheista.

Tässä selvityksessä ei tarkasteltu kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvien käytäntöjen konkreettista päästövähennysvaihtelusta tai luontokadon pysäyttämisen potentiaalia. Selvityksessä ei myöskään tarkasteltu toimien toteutukseen liittyviä mahdollisuuksia ja haasteita. Mukaan otettujen toimien valinnat perustuvat yleiseen käsitykseen vaikuttavista luovien alojen, kuntien ja erilaisten organisaatioiden päästöjä sekä elämäntapojen hiilijalanjälkeä vähentävistä toimista. Toimien valinnassa huomioitiin lisäksi luovien alojen erityinen rooli informaatiovaikuttajana ja mahdollisten tulevaisuuksien kuvittajana. Ympäristötoimien todellinen vaikutus on tapauskohtaista ja määriteltävä aina suhteessa oman toimialan ja organisaation toiminnan ympäristövaikutuksiin tai tavoiteltuun informaatiovaikuttamisen lopputulokseen, eli käytännössä siihen, mitä sisältö- ja ympäristökasvatustyöllä halutaan saavuttaa. Luovilla aloilla hyödynnetään joissain tapauksissa hiilijalanjälkilaskentaa päästövähennystoimien suunnitteluun. Toimien suunnittelussa voi laskevan sijasta hyvinkin hyödyntää tietoa alalle tyypillisistä isoimmista päästölähteistä, käyttää mallina muiden toimialan toimijoiden suunnitelmia tai sovittaa toimien teemat ja tavoitteet oman kunnan kestävyystyön kärkitavoitteisiin – oman organisaation toimintamahdollisuudet huomioiden.

Kuntien kulttuuripalveluiden rooli kuntien kestävyysuunnitelmissa

Selvityksessä tarkasteltiin case-esimerkkiä varten kaikkien 26 Uudenmaan kunnan ja kaupungin kestävyysuunnitelmat. Suunnitelmissa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, millainen rooli kuntien kulttuuripalveluille on annettu esimerkiksi suunnitelman teemoissa ja toimenpiteissä. Tarkastelun perusteella kymmenen Uudenmaan kuntaa huomioi kulttuuripalvelut

kestävyyssuunnitelmassaan. Kuntien kulttuuripalveluiden toimenpiteet liittyvät muun muassa kiertotalouteen, kestäviin elämäntapoihin sekä ympäristökasvatukseen. Kirjastoilla on kuntien kestävyyssuunnitelmissa erityinen rooli viestijänä, tutkitun tiedon jakajana ja jakamistalouden edistäjänä.

Erityisenä esimerkkinä tarkastelussa nousi esiin Vantaan kaupungin Resurssiviisauden tiekartta ja Ympäristövahti. Kuntien kulttuuripalveluille on tiekartassa annettu rooli kolmessa tavoitteessa, jotka liittyvät liikkumistarpeen vähentämiseen, jakamistalouden edellytysten kehittämiseen sekä vantaalaisten kestävä elämäntavan ja ympäristövastuullisuuden kasvattamiseen ja tukemiseen. Toimien ja toteutuneen työn seuraaminen on helppoa Ympäristövahdista, johon toimiaan raportoivat muun muassa vantaalaiset kirjastot, museot ja lastenkulttuuripalvelut. Yhtä laajaa kulttuuripalveluiden vastaanottoa kunnan kestävyystyöhön ei tullut selvityksen teon aikana vastaan.

Ympäristötyön ideapankki kulttuuripalveluille, kunnille ja maakunnille

Koonnin päätavoite, etsiä ja nostaa esiin kuntien kulttuuripalveluiden ympäristön hyviä käytäntöjä, saavutetaan julkaisussa. Hyvien käytäntöjen katalogi toivottavasti inspiroi joko aloittamaan tai jatkamaan ympäristötyötä kuntien kulttuuripalveluissa. Kootut toimet kytkeytyvät tiiviisti Luovien alojen ekologisen kestävyysmurroksen toimenpideohjelmassa kunnille ja maakunnille esitettyihin toimenpide-ehdotuksiin. Toimia voidaan tarkastella joko toimenpideohjelmassa esitettyjen ehdotusten kautta, tai suoraan inspiroituen muiden toteuttamista toimista.

Koonnin lopputulema on innostava: toimia tehdään! Kannustammekin kuntien kulttuuripalveluita jakamaan tietoa omista toimista, jotta ne toimet, jotka tästä koonnista jäivät uupumaan, tulevat myös esille. Kunnille ja kaupungeille julkaisu voi olla tuki kestäväyssi suunnitelman, kulttuuriohjelman tai kuntastrategian laadinnassa: esimerkit muiden kuntien suunnitelmista ja kulttuuripalveluiden ympäristötoimista voivat auttaa tunnistamaan kulttuuripalveluiden roolin kunnan kestävyystyössä. Vastaavasti koonti osoittaa, mikä kuntien rooli on kulttuuripalveluiden kestävyysmurroksen toimintaympäristön rakentajana ja ylläpitäjänä. Kunnat muun muassa tukevat kulttuuripalveluiden energiatehokkuustoimia ja siirtymää uusiutuviin energialähteisiin, rakentavat kävelyä, pyöräilyä ja joukkoliikenteen käyttöä tukevaa infrastruktuuria ja edistävät kiertotaloutta paikallisen jätehuollon kautta.

Hyvien käytäntöjen koonti jättää jälkeensä monia avoimia kysymyksiä. Kuinka suuri vaikutus toimilla on toimialan sisällä? Entä kunnissa ja kuntalaisten ilmasto- ja materiaalijalanjäljessä? Kuinka sitoutuneita kulttuuripalvelut ovat suunnittelemiinsa toimiin? Vaikuttaako kansallinen ja globaali taloustilanne sekä kulttuurialan leikkaukset kulttuurialan ympäristötyöhön? Myös esimerkiksi kunnan koon ja kulttuuripalveluiden resurssien suhde suunniteltuun ja toteutuneeseen ympäristötyöhön voisi olla kiinnostava tarkastelun kohde. Selvityksen perusteella monien ympäristötoimien motiivina on käytännöllisyys ja taloudellisuus. Kuntien kulttuuripalvelut voisivatkin olla otollinen toimiala kestävyystyön monihyötyisyyden tarkastelussa.

Lähteet

Aamuset-kaupunkimedia. (2024). [Turun museokeskuksen uusi projekti edistämään julkisten taidehankintojen ekologista kestävyyttä](#). Haettu 1.4.2025.

Askolan kunta. (2025). Ilmastosuunnitelma 2025–2029.

Eloisa Espoo. [Toteutetut toimenpiteet vuonna 2024](#). Haettu 4.3.2025.

Eloisa Espoo. [Yleistä tietoa projektista](#). Haettu 4.3.2025.

Espoon kaupunki. [Espoon ilmastovahti](#). Haettu 17.2.2025.

Espoon kaupunki. (2024). [Espoon kaupungin kulttuuriavustusten periaatteet 1.1.2025 alkaen](#). Haettu 6.3.2025.

Espoon kaupunki. (2024). Luontoviisas Espoo: Tiekartta kohti luonnon kokonaisuikentymättömyyttä.

Espoon kaupunki. [Miten toteuttaa tapahtuma mahdollisimman pienin ympäristövaikutuksin?](#) Haettu 5.3.2025.

Espoon kaupunki. [Tapahtumakumppanuus](#). Haettu 5. 3 2025.

Espoon kaupunki. (2024). [Tilojen väliaikainen käyttö tuo hyötyjä myös kiinteistönomistajalle](#). Haettu 14.3.2025.

Espoon kaupunki. (2024). [Tilojen väliaikaiskäytön voima Kerassa](#). Haettu 14.3.2025.

Espoon modernin taiteen museo EMMA. (2019). [EMMAssa käsitellään ilmastokriisiä keväällä 2020](#). Haettu 4.3.2025.

Föli – Turun seudun joukkoliikenne. [Fölin ja tapahtumien yhteisliput](#). Haettu 14.3.2025.

Gaia Consulting Oy. (2023). Kirjastojen hiilijalanjälkilaskennan tulokset. Vihreä kirjasto.

Greenpeace. (2020). [Ilmastolukupiirit Rovaniemeltä Helsinkiin haastavat suomalaiset keskustelemaan, kuinka kriisien kanssa eletään: kevään lukupiireihin haetaan nyt lukijoita](#). Haettu 25.2.2025.

HAM Helsingin taidemuseo. [HAMille myönnettiin Ekokompassi-sertifikaatti](#). Haettu 4.3.2025.

HAM Helsingin taidemuseo. [Tietoa HAMista](#). Haettu 4.3.2025.

Harju, R. (2024). Lepakon siivillä luontoon – ympäristötaiteellisen kasvatusohjelman menetelmäopas. Vantaan kaupunki / Lasten ja nuorten kulttuuripalvelut.

Heino, T. (2025). Ekokompassi Vantaan kaupungin kulttuuri- ja kirjastopalveluille. Opinnäytetyö, Oulun ammattikorkeakoulu.

Helmet-kirjastot. [Jäätelökone = Glassmaskin \[Esine\] : 7 vrk](#). Haettu 17.3.2025.

Helsingin Kaupunginteatteri. (2024). Helsingin Kaupunginteatteri: Vuosikertomus 2023.

Helsingin Kaupunginteatteri. [Vastuullisuus: Teatterin vihreä kirja](#). Haettu 27.2.2025.

Helsingin Kaupunginteatteri. [Ympäristöpolitiikka: Kukoistava kulttuuri](#). Haettu 27.2.2025.

Helsingin kaupunki. (2023). [Avustuksen myöntäminen, kaupunginkanslia, energianhinnan noususta aiheutuvat kustannukset, tytäryhteisöt](#). Haettu 26.2.2025.

Helsingin kaupunki. (2022). [Pääkaupunkiseudun kirjastoissa keskustellaan ilmastovieraiden kanssa ilmastomuutoksesta ja luontokadosta kirjallisuuden avulla](#). STT Info. Haettu 24.5.2025.

Helsingin kaupunki. (2024). [Helsingin kirjastoissa autetaan lahjakirjavalinnoissa ja lainataan yllätyspaketteja](#). Haettu 24.2.2025.

Helsingin kaupunki. (2024). [Helsingin malli tuo kulttuurin kodin lähelle – tässä tulevia tapahtumia](#). Haettu 4.3.2025.

Helsingin kaupunki. [Ympäristövastuu](#). Haettu 6.3.2025.

Hiiden Opisto. (2023). [Hiiden Opiston keke-toimintaa vauhdittaa nyt oma työryhmä](#). Haettu 18.2.2025.

Hiiden Opisto. [Kestävän kehityksen toimintaperiaatteet Hiiden Opistossa](#). Haettu 18.2.2025.

Hovi, P. (2023). [Ympäristökasvatusta Chappessa](#). MuseoPro. Haettu 14.3.2025.

HSY. (2023). [HSY:n Mullankumous-infopisteet kannustavat asukkaita biojätteen lajitteluun Espoon kirjastoissa](#). STT info. Haettu 24.2.2025.

Hyvinkään kaupunki. (2022). Hyvinkään ympäristöohjelma 2023-2027.

Hyvinkään kuvataidekoulu. (2024). [Ajankohtaista: Luonnon luentaa -näyttely](#). Haettu 19.2.2025.

Järvenpään kaupunki. [Järvenpään kaupungin toiminta- ja kohdeavustusten yleiset hakuohjeet ja yhteiset kriteerit](#). Haettu 6.3.2025.

Järvenpään kaupunki. (2025). [Järvenpään Ympäristövahti](#). Haettu 17.2.2025.

Järvenpään kaupunki. (2024). Resurssiviisauden seurantaraportti 2023.

Kainuun Museo. (2021). Kokoelmapoliittinen ohjelma 2022-2026.

Kauniaisten kaupunki. (2024). [Kaupungintalon kirppikset, syksy 2024](#). Haettu 5.3.2025.

Keravan kaupunki. [Keravan kesäkirppis](#). Haettu 5.3.2025.

Kirjasto Helsinki. (2024). [Helsingin kirjastojen ekohylyt kokoavat yhteen tietoa ja tarinoita ympäristön muutoksista](#). Haettu 26.2.2025.

Kirjastokaista. [Cycling for libraries](#). Haettu 24.2.2025.

Kirjastot.fi. (2024). [Kestävä kehitys Lounais-Suomen kirjastoissa \(2024\)](#). Haettu 17.3.2025.

Kirjastot.fi. [Kirjastofillarointi 2025](#). Haettu 24.2.2025.

Kirkkonummen kunta. (2022). [Kasvitarhan ystävien kevättalkoot Ragvaldsissa](#). Haettu 27.2.2025.

Kirkkonummen kunta. [Ragvalds_Kasvitarhan ystävät](#). Haettu 27.2.2025.

Kulttuurikasvatussuunnitelma.fi. [Kulttuurikasvatussuunnitelma](#). Haettu 17.3.2025.

Kulttuurikeskus Vuotalo. [Taidekasvatus](#). Haettu 3.3.2025.

Kulttuuritalo Villa Arttu. [Luonnonväripaletti](#). Haettu 28.2.2025.

Kuopion kaupunginkirjasto. [Kausikortti : Kuopion museot](#). Haettu 17.3.2025.

Kuopion kaupunki. (2022). [Kaupunginkirjasto luopui aineiston muovituksesta Kuopiossa](#). Kestävyysloikka. Haettu 25.2.2025.

Lapinjärven kunta. (2024). Ilmastosuunnitelma.

Lastenkulttuuri.fi. [Lepakon siivillä luontoon -menetelmäopas](#). Haettu 3.3.2025.

Lebedeff, T.; & Grekov, N. (2022). Luovat alat kestävyttä etsimässä: Esiselvitys luovien alojen ekologista kestävyysmurrosta palvelevasta toiminnasta ja menetelmistä Suomessa. Aalto-yliopisto.

Lempäälän kunta. [Kestävä Lempäälä -tapahtuma](#). Haettu 17.3.2025.

Lohjan kaupunginorkesteri. (2025). [Kulttuurikydyt jatkuvat!](#) Haettu 26. 2 2025.

Lohjan kaupunki. (2020). Ekokori-hankkeet. Lohjan kaupungin HINKU 2.0 -toimenpideohjelman liite.

Lohjan kaupunki. (2020). Lohjan kaupungin HINKU 2.0 -toimenpideohjelma.

Lohjan kaupunki. (2025). [Hiiden Opistolle on myönnetty oppilaitosten kestävä kehityksen sertifikaatti](#). Haettu 18.2.2025.

Lohjan Museo. (2022). Ihan pihalla! Elämyksiä museoiden pihossa ja puutarhoissa.

Lohjan Museo. [Samassa veneessä -hanke](#). Haettu 27.2.2025.

Lohjan Teatteri. [Pukuvuokraus](#). Haettu 27.2.2025.

Lumme, M. (2022). [Raakel, 28, kehitti vauvoille oman luontokylvyn - vantaalainen Sebastian maistoi pihlajanmarjaa ja sai ylleen ruusuteen](#). Haettu 3.3.2025.

- Miettunen, M. (2029). [Kelluva kokoelma ei sammaloidu](#). Kirjastolehti. Haettu 14.3.2025.
- Museo Leikki. [Vastuullisuus](#). Haettu 14.3.2025.
- Mäkinen-Önsoy, K. (2022). [Maakunnan museoiden yhteinen ilmastolupaus käyntiin verkostotapaamisilla](#). Haettu 14.3.2025.
- Nurmijärven kunta. (2023). Ilmastotyön toimenpidesuunnitelma.
- Nurmijärven Opisto. [eArt – Kestävää taiteen perusopetusta](#). Haettu 19.2.2025.
- OKKA-säätiö sr. [Oppilaistosten kestävän kehityksen sertifiointi](#). Haettu 18.2.2025.
- OKKA-säätiö sr. [Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi: Sertifikaatit](#). Haettu 18.2.2025.
- Oulun kaupunki. [Kestävä kirjasto](#). Haettu 17.3.2025.
- Porvoon kaupunki. (2023). Ilmasto- ja ympäristöohjelma 2024–2027.
- Porvoon kaupunki. [Elinvoiman toimialan kumppanuudet](#). Haettu 5.3.2025.
- Porvoon kaupunki. (2023). [Keinotekoinen Ikimetsä kohoo keskelle kaupunkiympäristöä](#). Haettu 5.3.2025.
- Porvoon kaupunki. [Kulttuuri kylässä](#). Haettu 4.3.2025.
- Porvoon kaupunki. [Kulttuuri kylässä: Tapahtumakalenteri 2022](#). Haettu 4.3.2025.
- Porvoon kaupunki. [Pistokkaiden vaihtopiste](#). Haettu 17.3.2025.
- Porvoon kaupunki. [Yhtenäiset avustuskriteerit](#). Haettu 6.3.2025.
- Raaseporin kaupunki. (2022). Raaseporin Energia- ja ilmasto-ohjelma: Toimintasuunnitelma.
- Renko, V; & Ruusuvirta, M. (2018). Kuntien kulttuuritoiminta lukujen valossa IV: Kulttuuritoiminnan kustannukset 24 kaupungissa vuonna 2016. Helsinki: Kuntaliitto.
- Rovaniemen kaupunki. [Hankkeet](#). Haettu 19. 2 2025.
- Sahavirta, H.; & Sonkkanen, L. (2021). Raportti: Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle. Helsingin kaupunki.
- Salmi, E. (2023). [Kokeilu: Sähköauto lainaksi kirjastokortilla](#). Kestävyysloikka. Haettu 17.3.2025.
- Sitra. (2023). [Espoon kirjastojen Ympäristökevät jatkuu](#). STT Info. Haettu 24.2.2025.
- Sitra. [Kestävyyssiirtymä: Mistä on kyse?](#). Haettu 31.3.2025.
- Sipoon kunta. [Tapahtumaopas](#). Haettu 6.3.2025.
- Sipoon kunta. (2022). [Vuoden kulttuuripalkinnon 2022 saa Jari Vesanen Varpulan Luomutilalta](#). Haettu 5.3.2025.
- Siuntion kunta. [Sivistyskampus Siuntion sydän](#). Haettu 14.3.2025.
- Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto. (2021). Kestävän kehityksen opas lastenkulttuurikeskuksille.
- Suomen luonnonsuojeluliitto. (2025). [Luonto lainassa -viikon tapahtuma](#). Haettu 25.2.2025.
- Tampere-talo. [Vastuullisuus Tampere-talossa](#). Haettu 14.3.2025.
- Tanssiopisto Vinha. [Tavoitteemme](#). Haettu 7.3.2025.
- Tanssiopisto Vinha. (2022). [Yhteinen ympäristö -teema näky ja kuuluu tunneilla sekä tulevaisuudessa esityksissä](#). Haettu 7.3.2025.
- Uudenmaan kirjastot. [Kirjastofillarointi](#). Haettu 24.2.2025.
- Uudenmaan liitto. (2025). Kysely: Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvät käytännöt ja esikuvat.
- Uudenmaan liitto. (2023). Monimuotoiset luovat alat kestävyttä rakentamassa – Luovien alojen ekologisen kestävyysmurroksen toimenpideohjelma. (J. Eskola; & K. Nuora, Toim.) Helsinki: Uudenmaan liitto.
- Uusikukka, T. (2024). Museo Leikin kestävän kehityksen ohjelma. Museo Leikki.
- Uusikukka, T. (2024). Museo Leikin ympäristökasvatussuunnitelma. Museo Leikki.

Valajärvi, A. (2020). Kestävän kehityksen tavoitteet taiteen ja kulttuurin toiminnassa: Ilmastonmuutoksen hillintä ja hiilineutraalius. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Valkeapää, T. (2024). [Syksyn satoa Artun kuviksessa](#). Hyvinkää-lehti. Haettu 19.2.2025.

Vantaan kaupunginkirjasto. [Toivon kirjahylly](#). Haettu 4.3.2025.

Vantaan kaupunki. (2022). Vantaan resurssiviisauden tiekartta.

Vantaan kaupunki. (2024). [Vantaan lasten ja nuorten kulttuuripalveluiden ohjelma, kevät 2024](#). Haettu 3.3.2025.

Vantaan taidemuseo Artsi. (2024). [artsimuseo](#). Haettu 27.2.2025.

Vantaan taidemuseo Artsi. [Yhteenkietoutuneet maailmat](#). Haettu 27.2.2025.

[Vantaan Ympäristövahti](#). Haettu 26.2.2025.

Vauvojen luontokylpy -hanke. (2023). Loppuraportin tiivistelmä.

Vihreä kirjasto. (2024). [Kirjastosta aktivistiksi -ympäristöhaaste](#). Haettu 25.2.2025.

Vihreä kirjasto. (2025). [Lukuvinkit](#). Haettu 4.3.2025.

Visit Kauhava. [Kauhavan puukko- ja tekstiilimuseo ja lisäksi Järvenpään kotitalo](#). Haettu 17.3.2025:

YLE. (2025). [Maailmanlopun musikaalissa betoni on pahvia ja muusikot patinoitu - Suomen suurin tähtää vihreisiin teatterituotantoihin](#). Haettu 26.2.2025.

Vantaan kaupunki. [Ympäristökeskuksen ohjeita tapahtuman järjestäjälle](#). Haettu 6.3.2025.

Ympäristöministeriö. (2022). [Luontokato voidaan ratkaista](#). Haettu 2.4.2025.

**Euroopan unionin
rahoittama**

NextGenerationEU

*Julkaisu on toteutettu osana Euroopan unionin
NextGenerationEU-ohjelman rahoittamaa LuoTo-hanketta.*

Kuntien kulttuuripalveluiden ympäristötyön hyvät käytännöt

Uudenmaan liiton julkaisu C 108 - 2025

ISBN 978-952-448-623-1

ISSN 2342-1363

**Uudenmaan liitto // Nylands förbund
Helsinki-Uusimaa Regional Council**

Esterinportti 2 B • 00240 Helsinki
+358 9 4767 411 • toimisto@uudenmaanliitto.fi • uudenmaanliitto.fi